

”LEIKITSÄ MUN KAA?”

Millaisia leikkejä päiväkodissa leikitään?

Tanja Ryyänen
Opinnäytetyö, kevät 2010
Diakonia-ammattikorkeakoulu,
Diak Etelä, Helsinki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön
suuntautumisvaihtoehto
Sosionomi (AMK) + kirkon nuorisotyönohjaajan virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Ryynänen Tanja. Leikitsä mun kaa? Millaisia leikkejä päiväkodissa leikitään?
Helsinki, kevät 2010, 55 s.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä Helsinki. Sosiaalialan koulutusohjelma, Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + kirkon nuorisotyöntekijän virkakelpoisuus

Tämä opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jonka aineisto on kerätty havainnoimalla. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaisia leikkejä lapset päiväkodissa leikkivät. Päättävänä on saada selville, millaisia leikkejä eri-ikäiset lapset leikkivät vapaan leikin aikana ja jääkö vapaalle leikille aikaa päiväkodin arjessa.

Havainnot tehtiin kymmenen viikon aikana helsinkiläisessä päiväkodissa 4–6-vuotiaiden ryhmässä. Havainnointi tapahtui lasten vapaan leikin aikana niin sisällä kuin ulkonakin. Vapaalle leikille oli aikaa sisällä aamupäivisin ennen ulkoilua, sekä iltapäivällä lepoajan jälkeen. Päiväkoti ei ollut havainnointini aikaan omissa tiloissaan, vaan he olivat väliaikaisesti sijoitettuna muualle. Tämä rajoitti toisaalta leikkimisen mahdollisuuksia sisällä, koska evakkotiloja ei ollut saatu toimimaan halutulla tavalla.

Suosituimmaksi leikiksi osoittautui kotileikki. Sitä leikittiin lähes päivittäin ja sitä leikkivät kaikenikäiset lapset, tytöt kuitenkin useammin kuin pojat. Tyttöjen kesken suosituimpia leikkejä olivat myös Bratz-nukeilla ja poneilla leikkiminen. Esi-kouluikäisillä pojilla tuntui olevan ajoittain vaikeuksia keksiä tekemistä, joka olisi ollut mahdollista toteuttaa päiväkodin sisätiloissa. Ulkona heidän leikkinsä sujui- vat paremmin, eikä niihin tarvinnut aikuisen puuttua niin usein.

Avainsanat: päiväkotitoiminta, leikki, havainnointi

ABSTRACT

Ryynänen, Tanja

Would You Play with Me? What Kind of Games Children Play in Kindergarten?

Language: Finnish. Helsinki, Spring 2010, 55 p.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services and Option in Christian Youth Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of this study was to find out what kind of games children play in kindergarten. The main goal was to clarify which activities children of different ages engage during free play time. The idea was to find out if there was time left for the free play time in the everyday life of kindergarten.

This thesis is a qualitative observation research which material was collected by observing. Observations were done during ten weeks in a kindergarten in Helsinki. The observed group was a kindergarten group of 4-6 year old children. The children were observed during their free play time both indoors and outdoors. There was time for free playing in the morning before outdoor activities and in the afternoon after the rest. Possibilities of playing indoors were on the other hand limited by the fact that the kindergarten was not located in its own premises.

Playing house was the most popular play among the children in kindergarten. It was played almost daily and it was played by children in all ages, girls nevertheless more often than boys. Among girls the most popular games were also playing with Bratz dolls and ponies. Preschool-aged boys seemed occasionally to have difficulties with finding something to do that could have been done indoors. Outdoors they played more easily than indoors and their games did not need to be intervened by an adult so often.

Keywords: kindergarten, play, observation

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 LEIKKI.....	8
2.1 Näkökulmia lapsen leikkiin	8
2.2 Leikki ilmiönä	9
3 LEIKIN MUOTOJA	14
3.1 Luova leikki.....	14
3.2 Sääntöleikki	16
4 LEIKKI PÄIVÄKODISSA	18
4.1 Leikki päivähoidon varhaiskasvatussuunnitelmassa	18
4.2 Näkökulmia leikkiin päiväkodissa	19
4.3 Neljä-kuusivuotiaiden lasten leikki	21
4.4 Päiväkodin uskonnollinen kasvatust	23
5 LEIKKI SEURAKUNNAN TYÖMUOTONA.....	24
5.1 Leikki kirkon varhaiskasvatussuunnitelmassa	24
5.2 Kristillinen kasvatust ja kirkkopedagogiikka.....	25
5.3 Leikkivä kirkko	25
5.4 Leikkivän kirkon toteuttaminen draaman avulla.....	26
5.5 Godly Play -menetelmä	27
6 TUTKIMUS.....	29
6.1 Tutkimuskysymykset	29
6.2 Tutkimusympäristö	29
6.3 Tutkimuksen toteutus ja aineistonkeruumenetelmät.....	31
6.4 Havainnointiaineiston keruu	33
6.5 Aineiston analysointi.....	34
7 TULOKSET	36
7.1 Vapaan leikin käynnistäminen	36
7.2. Kotileikki	37
7.3 Rakenteluleikit	38

7.4 Käytetyt leikkivälineet	39
7.5 Ikäryhmiin liittyvät havainnot.....	39
7.5.1 Esikouluikäisten leikit	39
7.5.2 Neljä- ja viisivuotiaiden leikit	41
7.6 Leikit ulkona	41
7.7 Sääntöleikit.....	42
7.7.1 Sääntöleikit sisällä	43
7.7.2 Sääntöleikit ulkona.....	43
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	44
8.1 Vapaaleikki päiväkodissa	44
8.2 Luotettavuus.....	47
8.3 Eettisyys	48
8.4 Opinnäytetyöprosessin pohdinta	49
8.5 Oman ammatillisuuden pohdinta	50
LÄHTEET.....	53

1 JOHDANTO

Leikki on koko lapsuusiän mukana kulkeva asia. John Huizinga (1947) määrittelee leikin vapaaehtoiseksi toiminnaksi, joka suoritetaan määrättyssä ajan ja paikan rajoissa vapaaehtoisesti hyväksytyjen, mutta ehdottomasti sitovien sääntöjen mukaan. Leikillä on oma tarkoitusperänsä ja sitä seuraa jännityksen ja ilon tunne. (Hänninen 2003, 42.)

Holkeri-Rinkinen (2009) esittää tutkimuksessaan, että aamuisin, kun lapsi tulee päiväkotiin ennen yhteistä aamupalaa, hän käyttää tyypillisesti ajan vapaaseen leikkiin. Vapaata leikki on siinä suhteessa, ettei aikuinen suunnittele sitä, eikä toimi ohjaajana. Vapaan leikin hetkiä on päivän aikana muitakin, esimerkiksi aamupäivällä ohjatun toiminnan jälkeen ja iltapäivällä päivälevon jälkeen. Usein nämä hetket ovat lyhyitä, täyteohjelman tyypistä, jolloin leikille ei ole riittävästi aikaa. Lapset eivät kuitenkaan aina edes tarvitse paljoa rekvisiittaa rakentaakseen leikin, esimerkiksi lääkärileikkiin voi ryhtyä, vaikka stetoskooppi ja valkoinen takki puuttuisivat. (Holkeri-Rinkinen 2009.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää millaisia leikkejä eri-ikäiset lapset päiväkodissa leikkivät ja onko vapaalle leikille aikaa. Havainnoin kymmenen viikon päiväkotiharjoitteluni aikana 4–6-vuotiaita lapsia heidän vapaan leikkinsä aikana niin sisällä kuin ulkonakin.

Opinnäytetyöprosessi lähti liikkeelle omasta kiinnostuksesta. Tiesin tekeväni tulevaisuudessa töitä joko päiväkotikäisten tai alakouluikäisten lasten kanssa ja tahdoin selvittää, minkälaisia leikkejä lapset nykypäivänä leikkivät. Ajattelin, että tulosten pohjalta minun olisi helpompaa ohjata lapsia leikkeihin ja osaisin muokata tiloja leikkeihin sopivalla tavalla.

Tässä opinnäytetyössä esittelen näkökulmia leikkiin, leikkiä ilmiönä ja erilaisia käsityksiä siitä. Kerron leikin eri muodoista kuten luovasta leikistä ja sääntöleikistä. Sitten esittelen leikin päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa sekä näkökulmia leikkiin päiväkodin arjessa, teoriaa 4–6-vuotiaiden leikitavoista ja

kerron jo tehdyistä tutkimustuloksista. Kerron myös lyhyesti päivähoidon uskonnollisesta kasvatuksesta.

Esittelen leikin seurakunnan työmuotona ja sen, kuinka leikin avulla voi Jumala ja seurakunta tulla tutuiksi. Kerron seurakunnan varhaiskasvatussuunnitelmasta, kristillisestä kasvatuksesta ja kirkkopedagogiikasta sekä esittelen Leikkivä kirkko- käsitteen. Tämä kuuluu opinnäytetyöhöni, koska suoritan myös seurakunnan nuorisotyönohjaajan virkakelpoisuuden.

2 LEIKKI

2.1 Näkökulmia lapsen leikkiin

Leikki on historiallinen ilmiö, jolla on alkunsa, kehityksensä ja historiansa. Leikki on syntynyt työstä ja muuttanut muotoaan yhteiskunnallisten suhteiden ja lasten yhteiskunnallisen aseman kehittyessä. Lapsi kasvaa ja kehittyy yhteiskunnan jäsenenä sellaisissa olosuhteissa, jotka edelliset sukupolvet ovat luoneet. Lapsi havaitsee yhteiskunnallisia suhteita, käsityksiä ja käsitteitä, jotka ovat syntyneet ihmisen historiallisen kehityksen tuloksena. Lapsi hankkii kehittyessään kyvyt, käsitykset, mielikuvat, ajatukset, luonteenominaisuudet ja vakaumukset. Kehitysprosessi ei kuitenkaan ole spontaani, vaan aikuiset vaikuttavat siihen omilla kokemuksillaan, tiedoillaan ja taidoillaan. Kasvatuksen tuloksena tietämys siirtyy seuraavalle sukupolvelle ja kehittyy edelleen. Tällöin inhimillisen yhteiskunnan jatkuvuus on turvattu. (Christensen & Launer 1989, 24.)

Leikki ei ole ajasta ja paikasta riippumaton tapahtuma. Lapset pysyvät aina niiden yhteiskunnallisten suhteiden vaikutuspiirissä, jossa he elävät, vaikka leikki kehittyikin osanottajien sitä varten luomissa olosuhteissa. Leikki on historiallisesti muuttuvaa ja sen kehitystä voidaan tarkastella kahdella tavalla: leikki on riippuvainen sekä ihmisen historiallisesta kehityksestä että lapsen yksilönkehityksestä. (Christensen & Launer 1989, 14.)

Leikillä, niin kuin lapsuudellakin, on muutoksen, sopeutumisen ja kehityksenhistoriansa, jota määrittävät vallitsevan yhteiskunnan vaatimukset. Historian kuluessa leikki sai yhä suuremman sijan ja siitä kehittyi yhä tärkeämpi osa alle kouluikäisten lasten toimintaa. Leikki ei ole muuttumaton ilmiö ja sillä, niin kuin muillakin yhteiskunnallisen elämän ilmentymillä, on oma kehityslakinsa. (Christensen & Launer 1989, 25.)

1950-luvulla tehdyssä tutkimuksessa todettiin pitkäaikaisen sairaalahoidon aiheuttavan lapselle psyykkistä stressiä, jonka seurauksena oli helposti laitostuminen. Lapsen elämän ilon puuttumisella nähtiin olevan negatiiviset vaikutukset

lääketieteellisen hoidon onnistumiselle. Leikkiä käytettiin lasten psyykkisen tilan arvioimisessa. Sairaalassa olevien lasten stressiä pyrittiin helpottamaan leikillä ja muulla iänmukaisella toiminnalla. (Hiitola 2000, 22–23.)

2.2 Leikki ilmiönä

Leikki voidaan käsittää käsitteellisesti varsin laajaksi alueeksi. Eri teorioista voidaan yhdistää seuraavanlaisia leikille ominaisia piirteitä: leikki on miellyttävää, nautittavaa sekä positiivisesti arvostettua. Sillä ei ole ulkoisia tavoitteita, sen motivaatio on sisäistä ja leikki ei tuota mitään. Leikki on myös spontaania ja vapaaehtoista ja se edellyttää aktiivista osallistumista leikkijöiltä. Leikillä on tietty suhde siihen, mikä ei ole leikkiä. (Hiitola 2000, 27–28.)

Lasten leikki on ilmiö, jonka motivaatio poikkeaa selvästi muun inhimillisen toiminnan motivaatiosta. Kun lapset ovat oppineet tietyt perustaidot, he leikkivät pitkiä aikoja keskenään ilman aikuisen ohjausta. (Hakkarainen 1990, 1.)

John Huizinga (1984, 39) määrittelee leikin vapaaehtoiseksi toiminnaksi, jota suoritetaan määrätyn ajan ja paikan rajoissa sitovien sääntöjen mukaan. Säännöt ovat vapaaehtoisesti hyväksyttäviä. Leikistä seuraa jännityksen ja ilon tunteita ja tietoisuus jostain, joka on toista kuin tavallinen elämä. Käsite näyttäisi tällöin soveltuvan kaikkeen siihen, mitä nimitetään leikiksi eläimillä, lapsilla sekä aikuisilla: taitoa ja voimaa kysyviin leikkeihin, järjen ja onnen peleihin, esityksiin ja näytelmiin.

Leikki pohjautuu ihmisen mielen sisäiseen toimintaan, jonka tarkoituksena on tuottaa iloa ja mielihyvää. Ei-toden kanssa puuhaaminen purkaa mieltä kuormittavia asioita ja järjestää mielen sisältöä. (Tamminen 2004, 93.)

Leikkiin liittyvän mielihyvän voi jokainen nähdä seuraamalla lasten aktiivista leikkiä. Mielihyvä on nähtävissä lapsen kasvoissa hymynä, nauruna ja silmien loisteena. Mielihyvän voi myös havaita lapsen olemuksesta ja keskittymisestä tekemiseen. (Hiitola 2000, 28.)

Alle kouluikäisten lasten leikki on heidän itsensä kehitlemä toimintatilanne, jossa he toistavat yhteiskunnallisen ympäristönsä ilmiöitä ja luovat niitä uudelleen. Leikeissään lapset käsittelevät asioita sekä käyttäytyvät ikään kuin heidän esittämänsä asia olisi totta. Lapset tulkitsevat ja jäljittelevät yhteiskunnallisen ympäristönsä ilmiöitä. Leikkivien lasten tarkoituksena on käyttäytyä ja toimia samalla tavoin kuin aikuinen. Lasten leikin tavoitteeksi muodostuukin aikuisen toiminnan sisällön esittäminen. Leikkijöille on olennaista toiminta, jossa he toteuttavat pyrkimyksiään ja tavoitteitaan, eivät lopputulosta. Leikeissä ei tavoitella hyötyä. (Christensen & Launer 1989, 13–14.)

Leikki voi ilmetä millä tahansa toiminnan alueella, eikä se ole palautettavissa mihinkään ennalta määrättyyn kategoriaan. Kun puhutaan lasten ja eläinten leikkimisestä puhutaan samalla myös teeskentelystä, jossa voi olla kysymys esimerkiksi aikuisten toimintaa ja elämän tositilanteita matkivasta mukautuneisuudesta. (Hänninen 2003, 34–35.)

Lapsi ei ryhdy leikkimään ulkopuolisen tahon tai tavoitteiden vaatimuksesta vaan omien tarpeidensa vuoksi. Lapsi matkii leikkimällä aikuisten toimintaa. Lapsi valitsee itse leikkinsä ja leikkii missä, miten ja milloin haluaa. Jos aikuinen ymmärtää lasten mielenkiinnon kohteita, hän voi rakentaa lapselle leikkiympäristöjä lasten tarpeiden mukaan. Ketään ei kuitenkaan voi pakottaa leikkimään. Leikkihuoneen leikkivälineet voi asetella niin, että ne houkuttelevat lasta leikkimään. Leikkiminen onnistuu kuitenkin vain silloin, jos lapsi itse osallistuu leikkiin. (Hiitola 2000, 28.)

Leikin merkittävin piirre on se, että lapset osallistuvat siihen aktiivisesti omalla toiminnallaan. Leikkiminen edellyttää kokonaisvaltaista fyysistä aktiivisuutta lapselta. Tällaista on esimerkiksi hippaleikki. Videota katsova lapsi ei leiki, vaikka moni luulee, että lapselle on tarjottu riittävästi virikkeitä, kun hänelle on annettu mahdollisuus katsella videoita. (Hiitola 2000, 29.) Viihdykkeitä etsivä ihminen yrittää kuluttaa aikaa, kun taas leikkivä ihminen käyttää aikaa luodakseen jotain uutta. (Tamminen 2004, 93.)

Leikin määrittelyssä kuvitteellisuudella on olennainen merkitys, koska juuri mielikuvitus vapauttaa ihmisen ajan ja paikan rajoituksista. Tämä ohjaa leikkijää arvioimaan omaa toimintaansa ja vertaamaan todellisuutta siihen, mihin oli leikillä pyrkimässä. Leikin voidaan siis sanoa olevan prosessi, jossa henkilön kyvyt kehittyvät. (Helenius 2004, 14.)

Leikki on myös toimintaa, joka ei ole leikkimistä. Leikki on lisäksi yhteydessä luovuuteen, ongelmaratkaisukykyyn, kielen oppimiseen, sosiaalisten roolien oppimiseen sekä moniin kognitiivisiin ja sosiaalisiin kykyihin. Leikki on tärkeä osa lapsen oppimista ja kehitystä ja siksi on tärkeää kiinnittää huomiota positiivisiin leikkikokemuksiin sekä oppimiskokemuksiin. (Hiitola 2000, 29.)

Leikin suhde siihen, mikä ei ole leikkiä on varsin olennaista esimerkiksi kiven heittäminen tai toisen puheen jäljitteleminen voivat olla joko leikkiä tai ei-leikkiä. Ne voivat olla leikillisesti tai vakavissaan toteutettuja. (Kalliala 1999, 36.)

Leikki kertoo myös leikkijästä, koska lapsi ilmaisee leikissään omaa olemustaan esimerkiksi tahtoa johtaa tai taipumustaan alistua. Lapsi ilmentää leikeissään omaa perusluonnettaan ja omakohtaisia kokemuksia. (Kalliala 1999, 36.) Leikki on lapselle omien kokemusten työstämistä, jotakin mennyttä sekä unelmointia ja tulevan ennakointia. Leikki on toisaalta äärimmäisen yksityistä, mutta vähitellen myös yhdessä elämisen etsimistä ja opettelua. (Tamminen 2004, 93.)

Leikin merkityksestä on toisaalta paljon ristiriitaisia käsityksiä, vaikka sitä on tutkittukin pitkään. Leikkiä pidetäänkin usein vasta elämää opettelevien lasten toimintana ja siitä tiedetään vielä kovin vähän. Lapsuuden leikeistä kertyy hyviä muistoja ja niiden ajattelu tuottaa upeita kuvia menneestä elämästä. (Riihelä 2004, 24.)

2.3 Psykologiset leikkikäsitkset

Psykoanalyttiseen käsitykseen leikistä liittyy keskeisesti leikin käyttäminen terapiana. Lapsella ei ole aina mahdollisuutta tehdä sitä, mitä hän itse haluaa.

Sigmund Freudin mukaan leikki määräytyy lasten halusta toimia kuin aikuinen. Leikki on toiveiden toteutumaa. Lapsi toistaa leikeissään kaikkea, mikä on tehnyt vaikutuksen häneen ja käsittelee toiveitaan, pettymyksiään ja pelkojaan symbolisesti. Tällä tavalla leikillä on parantava merkitys ja sen avulla lapsi kykenee kompensoimaan todellisuuden menetyksiään. (Hiitola 2000, 31.)

Piaget yhdisti leikin ja kehityspsykologisen näkökulman ja näki leikin kehittymisen osana kognitiivista kehittymistä. Piaget'n mukaan leikin erityispiirteet liittyvät erityisesti ajatteluun, jolloin leikki on ihmisen käyttäytymistä orientoiva piirre. Piaget oli sitä mieltä, että leikki ei ole käyttäytymistä, jonka ulkopuolinen pystyisi aina tunnistamaan. Leikki ilmenee toiminnallisena aktiivisuutena, jonka määrä voi vaihdella. Ajattelun ja toiminnallisen aktiivisuuden suhdetta selvittämään Piaget loi assimilaation ja akkommodaation käsitteet. (Hiitola 2000, 32–33.)

Assimilaatiolla tarkoitetaan ihmisen eli subjektin kykyä yhdistää tapahtumia, asioita tai tilanteita ajattelun avulla yhtenäisiksi kokonaisuuksiksi. Assimilaatiolle tyypillistä on toiminnan toistaminen. Akkommodaatio puolestaan tarkoittaa kognitiivista prosessia, jossa mielen rakenteet jäsentyvät uudelleen yhdistäen samalla ulkopuolisesta ympäristöstä välittyviä puolia. (Hiitola 2000, 33.)

Sosiaalipsykologisille teorioille on yhteistä sosiaalisen ympäristön korostaminen leikin kehityksessä. Garveyn mukaan leikillä on sääntöperustainen luonne ja se on tulosta ihmisen biologisesta perimästä ja kulttuurista. Vanhempien luomasta hoitoympäristöstä riippuvat lapsen ensimmäiset leikkikokemukset. Lapsen ensimmäiset leikkikokemukset syntyvät sosiaalisten vuorovaikutuksen yhteydessä. Jo vauvaikäiset lapset oppivat yhdistämään eri ihmiset erilaisiin leikkikokemuksiin, äidit ja isät leikkivät eri leikkejä lapsen kanssa. (Hiitola 2000, 34–35.)

Venäläinen psykologi Lev Vygotsky tarkastelee leikkiä toiminnan teorian näkökulmasta. Hänen mukaansa leikki on hyvin sosiaalista toimintaa, johon liittyy aina enemmän kuin yksi lapsi. Vygotskyn mukaan leikki on lapsen itsenäistä toimintaa, mutta siihen liittyy kasvatuksen ja oppimisen mahdollisuus. Leikissä on mielikuvitus ja säännöt, jotka ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Leikkies-

sä lapsi oppii ihmisten toimintaa ohjaavat säännöt ja omaksuu ne. (Hiitola 2000, 37; Riihelä 2004, 29.)

Säännöillä Vygotsky tarkoittaa muuta kuin sääntöleikkiä. Kun lapsi ryhtyy leikkimään, hän sitoutuu noudattamaan leikkiin liittyviä sääntöjä ja rooleja. Jos sääntöjä rikotaan, leikki ei onnistu, eikä tuo lapselle sitä tyydytystä, jota hän odotti. (Hiitola 2000, 37.)

Vygotsky on painottanut leikin olevan älyllisen kehityksen edellytys. Matti Bergström on myös kirjoittanut leikin merkityksestä aivojen kehitykselle ja siitä, kuinka kiirehtiminen pois leikki-ästä voi häiritä aivojen kehitystä. Leikki vaikuttaa lapsen minän kehitykseen, eikä sen pidä Bergströmin mukaan loppua leikkikään vaan sen olisi jatkuttava koko aikuisiän. (Luukkonen 2005, 101.)

Psykologit korostavat leikin merkitystä ajattelun kehittymisessä, henkisten toimien oppimisessa sekä mielivaltaisen käytöksen rajoittamisessa. Roolileikki vaatii leikkijältä älyn, tunteen ja tahdon voimavaroja ja edistää tällöin kokonaispersoonallisuuden kehitystä. Lapsi saa toimia aktiivisesti ja itsenäisesti leikkikavereidensa kanssa ja hän saa leikistä elämäänsä mielenkiintoista sisältöä. Roolileikki kehittää lapsen ajattelua ja kieltä ja se jatkuu koko lapsuuden ajan. Siksi niillä onkin kiinteä paikka varhaiskasvatuksen käytännössä. (Christensen & Launer 1989, 111.)

3 LEIKIN MUOTOJA

Kasvatustieteilijät ja psykologit ovat yrittäneet ryhmitellä ja jaotella leikkejä niiden omien tunnusmerkkien mukaan. Mendsheritzkajan jaottelu tekee parhaiten oikeutta leikin olemukselle. Hän jakaakin leikit kahteen ryhmään: niihin, joita lapset itse luovat ja niihin, joita kehitetään lapsia varten. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat roolileikit, rakenteluleikit, näytelmäleikit sekä käsinukkeleikit. Tätä ryhmää voidaan nimittää myös luovan leikin ryhmäksi. Näille leikeille on ominaista se, että lapset itse päättävät leikin teemasta ja sisällöstä ja solmivat keskinäiset suhteensa ja valitsevat leikkimateriaalin. (Christensen & Launer 1989, 81–82.)

Liikuntaleikki ja didaktinen leikki, joita kutsutaan sääntöleikeiksi kuuluvat toiseen ryhmään. Niille on ominaista se, että niissä pyritään ratkaisemaan jokin tehtävä. Ne noudattavat annettua teemaa ja toimintaa ohjaavat etukäteen sovitut säännöt. Säännöillä on määritelty myös lasten keskinäiset suhteet ja leikkivälineistö. Näitä leikkejä opitaan aikuisilta, mutta myös toisilta lapsilta. Kun lapsi omaksuu leikin, hän pystyy leikkimään sitä myös itsenäisesti. (Christensen & Launer 1989, 82.)

3.1 Luova leikki

Roolileikin oletetaan olevan alkuperäinen muoto, josta leikki on kehittynyt. Roolileikki voidaan määritellä toiminnaksi, jossa lapsi ottaa aikuisten rooleja ja jäljittelee niitä. Lapsi voi käyttää leikissään mitä erilaisimpia tavaroita, joilla hän korvaa aikuisten käyttämät esineet. (Christensen & Launer 1989, 25–27.)

Pienten lasten leikki on pääosin yksin tapahtuvaa leikkikalujen ja esineiden manipulointia, johon ei juuri vaikuta vieressä leikkivä toinen lapsi. Vanhemmat lapset puolestaan sopivat leikeissään rooleista ja tekevät leikkiin jonkinlaisen suunnitelman, jonka mukaan leikki etenee. Roolit ja juoni täyttävät leikin. (Hakkarainen 1990, 143.)

Roolileikkiin perustuvat muut alle kouluikäisten leikit kuten rakenteluleikit, näytelmäleikit ja liikuntaleikit. Roolileikillä ja rakenteluleikillä ei ole selkeitä rajoja. Usein roolileikeissä tehdään leikkisuunnitelmille tarpeellisia rakennustöitä esimerkiksi leikittäessä eläintarhaa, on eläimille rakennettava aitaukset. Tällaisissa leikeissä rakentaminen on keino päämäärään saavuttamiseksi. (Christensen & Launer 1989, 78.)

Roolileikin nimi viittaa sen keskeiseen sisältöön eli roolin valitsemiseen ja esittämiseen. Roolien esittämisellä tarkoitetaan käyttäytymistä ja toimintaa rooliesikuvan mukaisesti. Roolileikki syntyy siis silloin, kun omaksutaan rooli. Valittu rooli näkyy lasten tavasta toimia, heidän käyttäytymisestään, välineiden käytöstä ja suhteesta toisiin lapsiin. Roolileikissä lapsi esittää usein aikuista ja haluaa käyttäytyä niin kuin aikuinen, jonka roolin hän on valinnut. (Christensen & Launer 1989, 105.)

Roolileikin toteutus vaatii taustalle kokemuksia, joko käytännön elämässä nähtyjä tai mielikuvien kautta koettuja. Yleensä roolileikissä pyritään jäljittelemään todellisuutta mahdollisimman tarkasti. Leikki on siis lapsen ajattelutoimintaa samalla kun se on tapa hankkia tietoa. (Vienola 1986, 46–47.)

Roolileikillä on suuri merkitys alle kouluikäisten lasten henkilökohtaiselle ja yhteisökehitykselle. Käsitellessään erilaisia todellisuuden alueita roolit ohjaavat soveltamaan tietoja ja vahvistavat jo omaksuttua tietoa. Samaan aikaan roolileikissä tarkennetaan ja kasvatetaan tietoja sekä samalla hankitaan uutta tietoa ja opitaan ja omaksutaan erilaisia kykyjä ja valmiuksia. (Christensen & Launer 1989, 110–111.)

Rakenteluleikeillä on tyypillistä se, että lapset luovat leikeissään jotain eli pyrkivät näkyvään tulokseen. Näissä leikeissä lapset työskentelevät materiaalien parissa ja muuttavat jotakin niiden avulla. Lapset jäljittelevät aikuisten luomuksia ja pyrkivät tulokseen rakentaessaan laivoja, taloja ja katuja. Luomisprosessi on leikin varsinainen sisältö. (Christensen & Launer 1989, 131.)

Välillä lapset rakentavat myös sellaista, mikä on tarpeen heidän varsinaisen leikki-ideansa toteuttamiselle. Jos he esimerkiksi haluavat leikkiä maatilaa, tarvitsevat he talleja eläimilleen. Tällöin he luovat rakennelmillaan leikkinsä edellytykset. (Christensen & Launer 1989, 131.)

Rakenteluleikeissä lapset hankkivat tietoa materiaaleista, joiden avulla he pysyvät käyttämään materiaalia tarkoituksenmukaisesti ja tavoitteellisesti. Rakentaminen on usein kolmiulotteista toimintaa, joten lapset joutuvat tutustumaan tilasuhteisiin. (Christensen & Launer 1989, 135.)

3.2 Sääntöleikki

Sääntöleikit ovat aikuisten kehittämiä, eivätkä lapset päätä niiden sisällöistä toisin kuin luovissa leikeissä. Sääntöleikeillä on määrätty sisältö ja toimintojen järjestys. Leikin säännöt koskevat kaikkia leikkijöitä. Sääntöleikit ovat syntyneet aikuisten asettamista opetus- ja kasvatustavoitteista. Sääntöleikit tarjoavat lapsille toimintaa, jota he voivat harjoittaa itsenäisesti sääntöjen mukaan. (Christensen & Launer 1989, 164.)

Sääntöleikit kulkevat usein perintönä sukupolvelta toiselle ja niillä on oma historiansa kansanperinteessä. Monet sääntöleikeistä ovat perinneleikkejä, joiden keksijöistä ei ole tarkkaa tietoa. Sääntöleikkejä ovat kaikki piiri-, juoksu-, hyppelely-, kiinniotto- ja piiloleikit. (Christensen & Launer 1989, 165.)

Useissa leikin kehityksen kuvauksissa sääntöleikit muodostavat yksilönkehityksen vaiheen, joka seuraa juonellista roolileikkiä. Sääntöleikit ja pelit voidaan erottaa toisistaan, koska sääntöleikeissä lapset voivat itse muotoilla enemmän tai vähemmän sääntöjä. (Hakkarainen 1990, 127.)

Pääpainona sääntöleikkejä opeteltaessa on sääntöjen noudattaminen. Säännöt ovat sääntöleikin perustekijä, koska niiden avulla koko leikitapahtuma toimii. Säännöistä ilmenee, mitä tapahtuu missäkin järjestyksessä. Ne säätelevät leikitapahtumaa kaikkien osalta, niillä on orientoiva, säätelevä ja kontrolloiva teh-

tävä. Säännöt määräävät, kuka aloittaa leikin, miten leikki etenee ja koska se loppuu. (Christensen & Launer 1989, 171–172.)

Sääntöleikissä leikkiin sisältyvä tehtävä tiedostetaan entistä selkeämmin. Tehtävä toimii sääntöleikissä leikkiprosessia välittävänä tekijänä ja sääntöleikillä on merkitystä lapsen itsearvion kehityksessä. Leikin kehitys johtaa kouluiässä didaktisiin leikkeihin, dramatisointileikkeihin ja urheiluleikkeihin ja leikki toimintana hajoaa näissä leikin muodoissa. Tulos alkaa olla niissä tärkeämpää kuin itse leikkiprosessi. (Hakkarainen 1990, 135.)

Sääntöleikeissä säännöt sitovat kaikkia osallistujia koko leikin ajan, eikä niitä voi muuttaa kesken leikkiä. Sääntöjen tuntemista siis tarvitaan, jotta leikistä tulisi lapselle elämys. Tämä koskee myös aikuisten sääntöleikkiä kuten shakkia ja korttipeliä, joista voi nauttia vasta, kun hallitsee säännöt kunnolla. (Christensen & Launer 1989, 172–173.)

4 LEIKKI PÄIVÄKODISSA

Kaikkien palvelujen, jotka on suunnattu lapsille, tulee kunnioittaa YK:n lasten oikeuksien sopimusta ja kaikkea toimintaa suunniteltaessa ja toteuttaessa on otettava huomioon lapsen etu. Suomi hyväksyi lasten oikeuksien sopimuksen toukokuussa 1991. Tämän sopimuksen mukaan lapsilla on oikeus olla aktiivisia yhteiskunnan jäseniä, saada palveluja, jotka ovat heidän tarpeidensa mukaisia, ilmaista näkemyksensä ja saada ne huomioon otetuiksi sekä saada suojelua. (Hiitola 2000, 25.)

4.1 Leikki päivähoidon varhaiskasvatussuunnitelmassa

Lasten varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lasten kehityksen ja oppimisen tavoitteita sekä lasten henkilökohtaista hyvinvointia. Tähän kokonaisuuteen kuuluu kolme tehtävää, jotka ovat hoitaminen ja huolenpito, kasvattaminen ja lasten opettaminen. Tavoitteena on, että lapsi oppii luottamaan päiväkodin kasvattajiin ja kasvaa ja kehittyy terveenä ja virkeänä sekä oppii ikäkaudelleen tyypillisiä itsenäisen ja yhteisöllisen elämän taitoja. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2007.)

Hyvän kasvun lähtökohtana on hyvä ja turvallinen kasvuympäristö, joka vastaa parhaalla mahdollisella tavalla lasten oppimiseen. Kasvuympäristö tarjoaa tilaa, aikaa ja mahdollisuuksia pitkäkestoiisiin leikkeihin. Hyvä oppimisympäristö mahdollistaa lasten jokapäiväisen riittävän liikkumisen sekä tarjoaa virikkeitä, välineitä, tilaa ja aikaa lasten taiteelliseen toteutukseen ja kokemiseen sekä tukee lasten mahdollisuuksia ympäristön ja sen ilmiöiden tutkimiseen. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2007.)

Varhaiskasvatuksessa huomion keskipisteenä on lasten toiminta. Lasten ensisijainen toimintatapa on leikkiminen, johon kuuluu usein myös liikkumista ja tutkimista. Leikkimisellä on keskeinen osuus myös lasten taiteellisessa toiminnassa. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2007.)

4.2 Näkökulmia leikkiin päiväkodissa

Päivähoidossa puhutaan ohjatusta leikistä sekä vapaasta leikistä eli omaehtoisesta leikistä. Itse käytän opinnäytetyössäni vapaa leikki -käsitettä. Ohjattu leikki on toimintaa, jossa aikuinen päättää leikin sisällön, paikan ja leikkikaverit. Vapaa leikki toteutuu puolestaan lasten toiveiden mukaisesti, mutta siinäkin lasten ei tule antaa leikkiä ”vapaasti”, vaan se vaatii tarvittaessa aikuisen ohjausta ja valvontaa. (Koivunen 2009, 41.)

Samalla tavalla kuin leikki saattaa muuttua ”ei leikiksi”, vakavammat toiminnot saattavat muuttua leikkillisiksi toiminnoiksi. Suurin osa päiväkodin päivästä koostuukin ”ei leikistä”, eli aikuisten suunnittelemista toiminnoista, kuten toimintatuokioista, liikunnasta sekä rutiineista kuten ruokailusta, levosta ja ulkoilusta. Lapset osallistuvat myös työntekoon kattamalla pöytiä, petaamalla vuoteitaan ja siivoamalla jälkiään. (Hännikäinen 2004, 150–151.)

Päiväkodin leikkien luonteeseen vaikuttaa aikuisten luoma toimintaympäristö. Lasten itsenäinen ja oma-aloitteinen toiminta on toimintaa valmiiksi suunnittelussa ympäristössä. Tämä rajaa ja suuntaa toiminnan luonnetta. Päiväkodin leikki on suureksi osaksi aikuisten suunnittelemaa ja ohjaamaa. (Hakkarainen 1990, 236.)

Päiväkodissa kasvatuksellisessa prosessissa on järjestettävä leikille huomattava sija. Leikki on kuitenkin alle kouluikäisten keskuudessa toimintaa, jossa he oppivat havaitsemaan ympäristönsä ilmiöitä ja tapahtumia ja samalla hankkivat sosiaalisia kokemuksia. Tietyt päiväjärjestyksen jaksot on varattu leikille ja suunnitelmallisessa kasvatustyössä leikki edistää lasten kaikinpuolista kehittämistä. (Christensen & Launer 1989, 84,86.) Leikkimisen mahdollisuuksien luominen onkin haastavaa päiväkodissa, koska päiväkodin arki koostuu usein erilaisista rutiineista. Henkilökunnan olisikin tehtävä tietoisesti tilaa leikkimiselle. (Hakkarainen 2004, 166.)

Päiväkodissa on toimintatuokioita, joilla tarkoitetaan aikuisten järjestämää toimintaa, jolla on emotionaalisia, sosiaalisia ja tiedollisia tavoitteita. Kun on esimerkiksi aamulla kokoonnuttu yhteen, todetaan, kuka on paikalla ja kuka poissa, jutellaan päivän ohjelmasta, kerrotaan kuulumisia tai vaikka lauletaan. Yhteenkuuluvuuden tunne on tällaisen tuokion merkitys ja kasvattajan näkökulmasta nimenhuuto on toiminnan kohteena. (Hännikäinen 2004, 151–152.)

Päiväkodissa leikin merkitys on tiedostettu melko hyvin, vaikka usein kuitenkin näyttää siltä, että leikki on liikaa lasten itsensä varassa. Vaikka lapset valitsevatkin leikkinsä itse, vaatii leikki kuitenkin aikuisen ohjausta ja valvontaa. Aikuisen läsnäolo luo turvallisuuden tunnetta sekä mahdollistaa leikin ohjauksen ja ristiriitatilanteiden selvittelyn. Leikki tilanteet ovatkin päiväkodin aikuisille erittäin tärkeitä havainnointitilanteita, joiden aikana he oppivat tuntemaan lasta paremmin. (Koivunen 2009, 40.)

Yhteinen leikki ja yhteiset pelit ovat lapselle yksi tärkeimmistä kentistä, joilla yhteenkuuluvuuden tunnetta ilmaistaan. Lapset leikkivät yhdessä ja leikin keskeinen sanoma on hyvin usein ystävyys ja keskinäiset suhteet. Leikkiessään lapset heijastavat ja käsittelevät kaikenlaisia eettisiä, filosofisia ja olemassaolon kysymyksiä. Joskus he tekevät sitä samalla kuin leikkivät, toisinaan taas leikki ohjaa lapsia keskusteluun, jossa he pohtivat asioita ja osoittavat kiinnostusta maailman ymmärtämiseen. (Hännikäinen 2004, 150.)

Yhteenkuuluvuuden lisäksi leikillä on merkitys myös lasten oppimisen ja kehityksen näkökulmasta. Leikkiessä sanavarasto kasvaa esimerkiksi leikiteltäessä sanoilla kielen hallinta ja kielitaju kehittyvät. (Hännikäinen 2004, 156.) Leikki onkin ihmiselle ensisijainen oppimiskeino ensimmäisen viiden vuoden aikana. Ihannetapauksessa leikkimielisyys säilyy elämää rikastuttavana osana kaikissa ihmisen toimissa koko elämän ajan. (Piers & Millet Landau 1982, 14.)

4.3 Neljä-kuusivuotiaiden lasten leikki

Leikkimisen taito alkaa ensimmäisen elinvuoden aikana ja se syntyy vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Vuorovaikutuksellinen kuvittelu on ensi hetkestä alkaen niin tärkeää, että sen voidaan sanoa olevan vanhemman ja lapsen välisen suhteen parhain laadun mittari. Aluksi kyse on pienistä hetkistä, jolloin aikuisen sormet ovat lapsen iholla kävelevä olio tai puurolusikka onkin lentokone. (Tamminen 2004, 92.)

Päiväkodissa 3–6-vuotiaiden keskeinen toimintamuoto on vapaa leikki, joskin vapaus on suhteellista, kun se sisältyy päiväkodin aikuisten suunnittelemaan toimintaan. Leikki on kuitenkin päiväkodin toimintamuoto, jolla toteutetaan joitakin kasvatuksellisia tavoitteita. (Hakkarainen 1990, 1.)

Kolmannen ikävuoden vaiheilla alkaa roolileikin aika, jolloin lapsen leikki-into on huipussaan. Kolmannen ikävuoden aikana lapselle kehittyy kyky nimetä oma roolinsa ja tästä varsinainen roolileikki alkaa. Leikkiäkseen lapsi tarvitsee kuitenkin kokemuksia, joista ammentaa ideoita leikkiin. Yleistä tässä vaiheessa on lapsen yksinleikki tai yhteinen leikki aikuisen kanssa. Näissä leikeissä toimitaan lapsen mielikuvituksen mukaan. Lasten kesken roolileikki toimii parhaiten, jos mukana on vanhempia lapsia, koska heillä on enemmän taitoa suunnitella ja jäsentää leikkitilannetta. (Helenius & Savolainen 1996, 125–126.)

Holkeri-Rinkisen (2009) tekemä tutkimus käsittelee pääasiassa lasten ja aikuisten välistä vuorovaikutusta päiväkodissa. Tutkimuksessa kävi ilmi, että aikuinen vie vuorovaikutusta eteenpäin arjen muissa tilanteissa paitsi leikissä. Leikissä lapsella puolestaan on ohjat käsissään, koska hänellä on tieto siitä, miten leikin tulisi edetä.

Kun lapsen kieli kehittyy, mukaan tulevat mielikuvitusleikit ja leikit ja kiinnostuksen kohteet vaihtuvat usein. Lapsi leikkii vielä paljon yksin, mutta neljännellä ikävuodella leikit muuttuvat rinnakkaisleikeiksi. Lapset leikkivät omia leikkejään rinnakkain toisen kanssa. Rinnakkaisleikeistä leikki muuttuu yhdessä leikkimi-

seksi ja lapset alkavat tehdä yhteistyötä. Neljännen ikävuoden jälkeen leikki on yhdessä leikkimistä ja mukaan tulevat roolileikit. (Koivunen 2009, 40.)

Tyttöjen ja poikien leikkikulttuurin erot näyttäytyvät eri tavoin erilaisissa leikinmuodoissa. Hippa ja piilosta ovat sääntöleikkejä, joita tytöt ja pojat leikkivät yhdessä. Monen lapsen mielestä taas barbit ja sotilaat edustavat miehisyyttä ja naiseutta. Taisteluleikit ovat silloinkin poikien leikkejä, kun tytöt osallistuvat niihin samoin kuin kotileikki on tyttöjen organisoima, kun pojat osallistuvat niihin. (Kalliala 1999, 196–198.)

Perinteiset pihaleikit ovat huomattavasti vähentyneet ja tilalle on tullut televisio ja harrastustoiminta. Kotileikki kukoisti vielä 50–60-luvulla, mutta sekään ei ole enää samanlaista kuin ennen. Tilalle on tullut shoppailu ja McDonaldissa käynti. (Kalliala 1999, 279,284–285.)

Viisi-kuusivuotiaana lapsi on jo osaava leikkijä ja hän tietää, mitä tahtoo ruveta leikkimään. Leikki tarvitsee kuitenkin onnistuakseen aikuisen arvostuksen. Leikkinyt lapsi on kekseliäs ja tyytyväinen. Hän on innostunut uusista asioista ja on tyytyväinen osaamisestaan ja saa siitä tyydytystä. Hyvää tekevä leikki on pakotonta ja luontevaa esimerkiksi aikuisen tekemisen jäljittelemistä. Näin voi tehdä joko yhdessä aikuisen kanssa tai toisten lasten kanssa leikkien. Kuusivuotiaana lapsi on juuri ”ihan oikeasti”- leikkijä, hän ihailee aikuisten taitoja ja yrittää matkia heitä. Lapsi, joka on leikkinyt pitkään, säilyttää luovuutensa ja leikkimielisyytensä läpi elämän. (Haapaniemi-Maula 1996, 69.)

Kallialan (2009) mukaan päiväkodin rajat eivät ole enää yhtä tiukat kuin ennen, joka näkyy muun muassa suhtautumisesta leikkivälineisiin. 1990-luvulla päiväkotiin pääsivät niin barbit kuin my little ponit siinä missä prätikähiiretkin. Ponit koettiin aiemmin kaupallisina ja epäaitoina ja ne torjuttiin samoin kuin sotaleikit torjuttiin rauhankasvatuksen vastaisina vielä 70–80 luvulla. (Kalliala 1999, 229;232.)

Kouluiän lähestyessä roolileikki on kehittynyt pitkäjänteiseksi yhteisleikiksi. Tällöin on mahdollista neuvotella siitä, mitä leikitään ja millaisia tavaroita leikissä

tarvitaan. Leikkiä valmistellaan määrätietoisesti ja lapset osaavat valmistaa itse leikissä tarvittavat välineet. Leikit voivat jatkua päiväkausia ja näissä leikeissä syntyy myös tosi ystävyys. (Helenius & Savolainen 1996, 126.)

Kallialan (1999, 285) tutkimuksen perusteella perinteiset ammattileikit kuten lääkäri- ja kauppaleikit ovat vähentyneet ainakin kuusivuotiaiden keskuudessa. Syy tähän voi olla, että kiinnostavat ammatit ovat vaihtuneet toisiin vuosien kuluessa.

Päiväkodin lasten joukossa on yleensä aina niitä, jotka eivät jaksakaan keskittyä mihinkään leikkiin, vaan vaeltavat leikistä toiseen. Tämä voi johtua siitä, etteivät aikuisten rakentamat toimintaympäristöt tarjoa riittävää sisältöä, joka motivoisi leikkimään. (Holkeri-Rinkinen 2009.)

4.4 Päiväkodin uskonnollinen kasvatus

Kristinuskon sisältöön tutustuttaminen on myös päivähoidon tehtävä, mutta mahdolliseen kristilliseen vakaumukseen ohjaaminen on kodin tehtävä. Perheen välityksellä lapsi on saattanut olla mukana jumalanpalveluksissa ja erilaisissa kirkollisissa toimituksissa. Tämän takia on tärkeää, että päivähoidon henkilökunnalla on asianmukaista tietoa välitettäväksi lapselle. Suomalaiseen kulttuuriperinteeseen kuuluu keskeisesti eräät kirkolliset juhlapyhät erityisesti joulu ja pääsiäinen. Päivähoidon tehtävänä on ohjata lasta tutustumaan juhlapyhien tapoihin ja merkitykseen. (Eskelinen 1983, 6.)

Varhaiskasvatuksen toimintaan kuuluu tutustuminen uskonnollisiin kysymyksiin vanhempien kanssa sovitulla tavalla. Lapsia ohjataan kunnioittamaan toisen vakaumusta ja kulttuuria. Pääpaino on eettisessä kasvatuksessa, koska uskontoja, elämäntapomuksia ja tapoja on nykypäivänä paljon. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2007.)

5 LEIKKI SEURAKUNNAN TYÖMUOTONA

Lasta voi leikin avulla ohjalla myös hengellisiin tarinoihin. Esimerkiksi seimen tapahtumat dramatisoituvat luovalla tavalla. Leikeissä tapahtumia tutkitaan enkelien, eläinten ja Marian rooleista käsin ja merkitykset tulevat tutuiksi. (Kuurne 2005, 36.)

Edellisessä luvussa esittelin päiväkodin uskonnollista kasvatusta. Tässä kappaleessa esittelen leikin seurakunnan työmuotona ja erilaisia tapoja tutustua leikin avulla seurakuntaan ja Jumalaan.

5.1 Leikki kirkon varhaiskasvatussuunnitelmassa

Kirkon varhaiskasvatukseksi kutsutaan alle kouluikäisten, lasten ja heidän perheidensä tai läheistensä kanssa tapahtuvaa kasvatusta. Kirkon varhaiskasvatus perustuu kristilliseen uskoon ja siihen liittyviin arvoihin. Lapsella on oikeus lapsena oloon, oikeus leikkimiseen ja lapsuuden ilon kokemuksiin. (Lapsi on osallinen 2008.)

Jokaiselle lapselle kristilliseen uskoon ja hengellisyyteen liittyvät asiat tulevat ajankohtaiseksi omassa tahdissa. Ajankohta on yhteydessä lapsen kasvuun, kehitykseen, kasvuympäristöön ja vuorovaikutukseen. Esimerkiksi ryhmätöissä hiljentyminen sekä aistikokemukset voivat ohjata lasta hengelliseen virittyneisyyteen. Koska lapsi oppii ja elää kokemusten ja aistinen käytön kautta, Raamatun kertomukseen liittyvä toiminta- tai leikkitalanne voi viedä lapsen mukaansa syvään hengelliseen kokemukseen. (Lapsi on osallinen 2008.)

5.2 Kristillinen kasvatus ja kirkkopedagogiikka

Kristilliselle kasvatukselle ei ole olemassa yhtä yksiselitteistä määritelmää. Kristillistä kasvatusta määritelmää käytetään erilaisissa yhteyksissä eri tavoin. Se voidaan kuitenkin määritellä kristillisen perinteen välittämisenä sukupolvelta toiselle. Puhuttaessa seurakunnan kasvatustoiminnasta kristillinen kasvatus voidaan samaistaa seurakunnan jäsenille annettavaan kasteopetukseen. Silloin tavoitteena on tukea uskon kasvamista ja siinä pysymistä. (Muhonen&Tirri 2008, 64,67.)

Kristillinen kasvatus ei ole sidoksissa osallistujiin, vaan kirkon olemukseen ja tehtävään. Voidaan ajatella, että kasvatus on kristillistä silloin, jos kasvattajan edustamat arvot ja käsitykset ovat kristinuskon mukaisia. Tällä tavoin määriteltynä kirkon kasvatustoiminta kuuluu kristilliseen kasvatukseen. (Muhonen & Tirri 2008, 67.)

Kirkkopedagogiikalla voidaan tarkoittaa kaikkea kirkon sisällä tapahtuvaa kasvatustyötä. Se on kehitetty lapsia ajatellen, mutta sitä voidaan soveltaa myös nuorille ja aikuisille. Kirkkopedagogiikassa kirkossa vierailevasta on tarkoitus tehdä aktiivinen toimija ja tutkija, sen sijaan että hän olisi passiivinen tarkkailija ja kuuntelija. (Lindgren 2005, 94.)

Kirkkopedagogiikassa sovelletaan hahmopedagogiikan teoriaa, jossa tajunnan katsotaan perustuvan aistihavaintoihin. Kirkkoon tutustutaan kaikkien aistien avulla. Kirkkotilaa ei voi käsittää vain yhden aistin avulla, vaan siihen tarvitaan jopa konkreettista alttarin käsin koskettelua mukaan. (Lindgren 2005, 95.)

5.3 Leikkivä kirkko

Viime vuosien aikana seurakunnan lapsi- ja perhetyöhön on tullut mukaan Leikkivä kirkko - käsite. Leikkivän kirkon käsite kuuluu Seurakuntien Lapsityön Keskuksen strategiaan. Strategian mukaan leikkivää kirkkoa tulee rakentaa yhdessä siten, että kirkko toiminnallaan osoittaisi olevansa lapsuuden suojelun kirkko.

Leikkivä kirkko toimi periaatteella, jonka mukaan lapsi saa olla lapsi, eikä hänen tarvitse aikuistua liian nopeasti. Leikkivässä kirkossa usko ei ole vain järjen asia, vaan se kohdataan kaikilla aisteilla. Leikkivä kirkko ei myöskään pyri olemaan vain lasten kirkko, vaan pyrkii sukupolvien väliseen vuorovaikutukseen. Leikkivä kirkko ajatuksen takana on leikin ymmärtäminen ihmisen olemukseen syvästi kuuluvana asiana. (Keskitalo 2005, 10.)

Leikkivässä kirkossa narratiivinen eli kerronnallinen raamatuntulkinta on keskeistä. Kertominen ja sisällä Raamatun kertomuksessa eläminen ovat osa leikkivää kirkkoa, ei vain Raamatun tutkiminen ja analysoiminen. (Keskitalo 2005, 15.)

Leikkivä kirkko on käsitteenä kielikuva ja siinä yhdistyvät kaksi asiaa, jotka eivät tavallisesti esiinny toistensa yhteydessä nimittäin sanat leikki ja kirkko. Se kuvaa jotain uutta, joka voi olla ristiriidassa tavanomaisen kanssa ja jättää tulkinnan avoimeksi. Näin se haastaa kuulijan mukaan oppimaan, näkemään, osallistumaan ja tulemaan osaksi omaa kertomustaan. Elämässä, myös kirkon elämässä, tulisi antaa mahdollisuus sille, mikä on tärkeää lapsille ja kaikille, jotka kerran olivat lapsia: leikille, sadulle, mielikuvitukselle, harrastuksille ja oleilulle. (Virtanen 2005, 60,63.)

Leikkivä kirkko kohtaa ihmisen kaikkien viiden aistin tasolla ja rakentaa jumalanpalvelus- ja hartauselämää, jossa kuulemisen rinnalle tulevat myös katselu, ihmettely ja pyhyiden kokeminen. Leikkivä kirkko on avoin ja kutsuu ja haastaa mielikuvituksen ja opettelee ymmärtämään koko ihmisen elämän pyhäksi leikkisi Jumalan kasvojen edessä. (Virtanen 2005, 65.)

5.4 Leikkivän kirkon toteuttaminen draaman avulla

Draamatyöskentely antaa mahdollisuuden leikkiä ja tutkia todellista tapahtumaa ja fiktiota yhtäaikaisesti. Osallistujat tiedostavat, milloin ovat fiktiivisessä ajassa ja läsnäolo kahdessa maailmassa mahdollistaa draaman jännitteen. Roolissa työskenteleminen antaa lapselle mahdollisuuden kokea turvallisesti erilaisia tun-

teita. Lapsi oppii hyväksymään ja ymmärtämään myös toisten tunteita ja ajatuksia. Rooli suojaa lapsia turvallisesti kokeilemaan myös itselleen vieraampia rooleja ja tilanteita. Lapsi oppii hahmottamaan elämän erilaisuutta ja draamatyökentelyssä tulee usein ilmi, ettei välttämättä ole olemassa yhtä oikeaa tai väärää vastausta. (Kangasmaa 2005, 88.)

Draama antaa leikkivälle kirkolle monia toteutusmahdollisuuksia. Esimerkiksi kirkkovierailun yhteydessä sopii käytettäväksi tarinateatteri. Se on johdonmukainen menetelmä sekä omien että kirkkotilassa olevien tarinoiden esille tuomiseksi. (Kangasmaa 2005, 89.)

Lapsella on aikaisemmin saattanut olla kokemuksia omasta kotikirkostaan. Kun ollaan uudestaan samassa tilassa, esille saattaa nousta muistikuvia, kysymyksiä ja tunteita. Aikaisemmin koettuja muistoja voidaan käsitellä vaikka siten, että jokainen lapsi saa vuorollaan kertoa muistostaan kirkossa ja muut esittävät sen roolityökentelynä. Tarkoituksena on, että lapset eläytyvät kertojan kokemukseen improvisoimalla. Lapset ovat tässä asiassa taitavia oivaltajia, jos heihin luotetaan ja annetaan luovuudelle tilaa. Yhdestä muistosta poikii toinen muisto ja kohta kaikki ovat saaneet mahdollisuuden kertoa ja nähdä oman muistonsa kirkosta. Draama tukee lasta myös silloin, jos kirkossa käyntiin liittyy negatiivisia tai kipeitä kokemuksia ja tunteita. (Kangasmaa 2005, 89–90.)

Draamatyökentely antaa mahdollisuuden myös fyysiseen ilmaisuun, kun kehoa voidaan käyttää liikuttaessa kirkkotilassa ja sen ulkopuolella. Voidaan tutkia ympäristöä ja sen muotoja ja linjoja aivan uusilta tasoilta ja kulmista. Tuloksia nähdystä ja koetusta voidaan ilmaista kehonkielen: liikkeen tai tanssin avulla. (Kangasmaa 2005, 90–91.)

5.5 Godly Play -menetelmä

Godly Play -menetelmä haastaa uskontokasvatuksen ammattilaiset pohtimaan sitä, kuinka hyvin Jeesuksen ohjeita lasten kaltaiseksi tulemisesta on pystytty

noudattamaan. Varsinkin aikuisille lapsen kaltaiseksi tuleminen on uskonelämän esikuva. (Ahtiainen 2005, 106.)

Godly Playssä leikitään, pelataan ja näytellään ja se on hyvä lisä seurakunnissa käytettävien menetelmien joukkoon. Kun lapsi kasvaa, hän tutkii maailmaa kaikilla aisteillaan. Lapsuuden aikana kehittyy kieli, jonka avulla maailmaa kuvataan ja siellä selviydytään. Tärkeät asiat tuntuvat joltakin ja niiden vuoksi kannattaa nähdä myös vaivaa. Siksi Godly Playssa panostetaan siihen, ettei uskonto jäisi vieraaksi. Näin voi käydä, jos siihen ei synny omiin havaintoihin perustuvaa tunnesidettä. (Ahtiainen 2005, 108.)

Hyvin toimivassa Godly play tilassa on esillä kirkkovuosi ja uskon keskeinen sisältö. Esillä on esimerkiksi joulunajan seimi puisine hahmoineen, joilla lapset voivat halutessaan leikkiä. Niin ikään esillä on risti ja ylösnoussut Kristus sekä pääsiäisen ajan tapahtumat. Esillä täytyy olla myös tarvikkeita, joita tarvitaan omassa työskentelyssä esimerkiksi papereita, vesivärejä, muoviluvahaa ja kyniä. (Ahtiainen 2005, 109.)

Godly play hetkeä pitämään suositellaan kahta ihmistä, kertojaa ja ovihenkilöä. Kertojan tehtävä on puhua kertomuksesta niin, kuin puhuisi omasta elämästään. Hänen täytyy innostaa osallistujat mukaan ja aloittamaan omaa työskentelyään, joka voi olla leikkiä, taiteen tekemistä, hiljaisuutta tai lepoa. Ovihenkilön tehtävä on puolestaan tarkistaa, että kaikkia materiaaleja on riittävästi ja tavarat ovat oikeilla paikoillaan. Hän ottaa lapset vastaan ja auttaa heitä työskentelyssä. Tuokio muistuttaa messun kaavaa ja siihen sisältyy aloitusosa, sanaosa, kiitosateria ja lähettäminen. (Ahtiainen 2005, 110.)

6 TUTKIMUS

6.1 Tutkimuskysymykset

Suoritettuani päiväkotiharjoittelun ja oltuani kaksi vuotta töissä koulussa ensimmäisen ja toisen luokan avustajana sekä iltapäiväkerhossa, minua alkoi kiinnostaa, millaisia leikkejä lapset nykyään leikkivät. Huomasin, että lapsilla oli iltapäiväkerhossa vaikeaa keksiä tekemistä. Lapset halusivat usein katsoa videoita ja pelata kotoaan tuomilla pattereilla toimivilla taskupeleillä ja vaihdella/selailla erilaisia peli- ja keräilykortteja. Tällöin minulla heräsi ajatus siitä, osaataanko päiväkodissa vielä leikkiä vai ilmeneekö leikin ”loppuminen” ja väheneminen vain kouluikäisillä lapsilla.

Olin menossa viimeiseen harjoitteluuni päiväkotiin, ja sain idean, että haluan tietää, millaisia leikkejä lapset nykyään päiväkodissa leikkivät. Päiväkodin päiväohjelmat ovat usein hyvinkin strukturoituja, joten halusin selvittää, jääkö vapaalle leikille aikaa. Halusin myös selvittää, millaisia leikkejä päiväkodissa useimmin leikitään.

6.2 Tutkimusympäristö

Havainnoin kymmenen viikon päiväkotiharjoitteluni aikana 4–6-vuotiaiden ryhmässä, jossa oli 22 lasta. Ryhmä oli jaettu iän mukaan kolmeen erilliseen ryhmään: esikoululaiset, viisivuotiaat eli viskarit sekä nelivuotiaat eli nelkut. Ryhmässä noudatettiin joka kuukausi vaihtuvaa viikko-ohjelmaa. Osa toiminnasta pysyi samana viikosta ja kuukaudesta toiseen, mutta muu toiminta vaihteli viikon tai kuukauden teeman mukaan.

Viikot saattoivat painottua johonkin teemaan esimerkiksi oman lelun tai pelin viikkoon, askarteluun, satuihin ja sadutukseen tai yhteisleikkeihin sisällä ja ulkona. Jumppaa oli joka viikko. Talviaikaan luistelu kuului myös toimintaan mukaan ja välillä lähdettiin kävelylle tutkimaan lähiympäristöä. Myös erilaiset juhla-

päivät huomioitiin, niin että juhlan lähestyessä askarreltiin, leivottiin ja valmistaututtiin siihen muultakin osin. Esimerkkinä pääsiäinen, jolloin tehtiin pääsiäisaiheisia askarteluja ja kylvettiin rairuohoa.

Kirjasto oli kävelymatkan päässä ja siellä käytiin ainakin kerran kuussa. Jokainen sai lainata sen kirjan, jonka tahtoi ja lisäksi aikuiset lainasivat satukirjoja, joita luettiin lepopohetkellä. Päiväkodin ulkopuolisia retkiä yritettiin myös tehdä mahdollisuuksien ja resurssien mukaan. Harjoitteluni aikana käytiin eläin- sekä postimuseossa sekä urheilumuseossa, jossa oli lapsille toimintaa tempuradan muodossa.

Neljä- ja viisivuotiaiden ohjattu toiminta alkoi joka aamu kello yhdeksän. Samaan aikaan esikoululaisilla oli omaa ohjelmaa. Esikoululaisten omaa opetusta oli yhdestä kahteen kertaa viikossa. Päiväkodissa oli yhteensä seitsemän työntekijää, kolme lastentarhanopettajaa, kolme lastenhoitajaa ja yksi osapäiväinen erityisavustaja, joka työskenteli sekä pienten että isojen ryhmässä.

Aamun ohjatun toiminnan pituudesta riippui, menttiinkö suoraan ulos vai jäikö vapaalle sisäleikille aikaa ennen ulkoilua. Ulkoilusta tultiin suoraan syömään ja sen jälkeen oli reilun puolen tunnin mittainen lepopohetki, jonka aikana aikuinen luki kirjaa ääneen. Vapaata leikkiä oli välipalaan asti, jonka jälkeen menttiin ulos.

Päiväkoti ei ollut harjoitteluni aikaan omissa tiloissaan, vaan he olivat väliaikaisesti sijoitettuna muualle. Tämä aiheutti osaltaan ongelmia, koska henkilökunta oli tyytymätön evakkotiloihin, koska he eivät olleet saaneet niitä toimimaan haluamallaan tavalla. Tämä rajoitti osaltaan päiväkodin toimintamahdollisuuksia, koska esimerkiksi eriyttävää pienryhmätoimintaan tarkoitettua tilaa ei väliaikaisissa tiloissa ollut. Tila tuntui minusta kovin ahtaalta koko harjoittelun ajan, koska suurin osa sisälläoloajasta vietettiin samassa suuressa huoneessa, jossa oli vain pieni ovella erotettava niin sanottu kirjastotila, jossa oli hyllyittäin kirjoja.

Kirjastotilassa oli mahdollisuus nukkekotileikkiin. Siellä oli myös barbit ja ponit omissa koreissaan. Suuremmassa huoneessa oli kolme pöytää, kaksi huoneen toisessa päässä ja yksi toisessa. Yksi niistä oli lähellä piirustusvälineitä ja kaksi

hyllyn vieressä, jossa oli pelejä. Multilink-palikat sekä roolivaatteet olivat kaapissa, josta lasten täytyi ne pyytää halutessaan. Pienten puolella oli kotileikissä lähinnä laukkuja ja hattuja. Legot olivat isossa laatikossa sivupöydän alla. Omia lelujaan lapset säilyttivät lokeroissaan. Patjoja rakenteluun oli kaapissa, josta lapset saivat ne itse halutessaan. Pienten puolella oli leluja, joita käytiin välillä hakemassa. Päiväkoti oli ollut omissa tiloissaan ryhmätön, joten tavaroita ei ollut saatu sijoitettua evakkotiloihin tasapuolisesti.

Evakkotiloilla oli myös puolensa, koska se sijaitsi lähellä metsää. Omassa päiväkodissa tällaista mahdollisuutta ei ollut, vaan metsäretkille mentiin julkisilla kulkuvälineillä ja hyvin harvoin. Koska nyt oli mahdollisuus käydä metsässä, joka sijaitsi kävelymatkan päässä, käytettiin sitä myös paljon hyväksi. Metsäretkiä tehtiin melkein viikoittain. Joka kerta lapsilla oli jokin pieni tehtävä tai opetus-tuokio metsässä ja sen jälkeen he saivat puuhailla omiaan ja syödä eväitä.

6.3 Tutkimuksen toteutus ja aineistonkeruumenetelmät

Mietin parhainta tapaa saada tutkimusaineistoa ja keskustelin asiasta harjoitteluojaani kanssa. Ensin ajattelin haastatella lapsia sekä aikuisia, mutta pohdituani asiaa yhdessä ohjaajani kanssa, tulimme siihen tulokseen, että varmin tapa saada materiaalia on havainnoida lapsia heidän leikkiessään sisällä ja ulkona. Haastatteluissa, niin yksilö- kuin ryhmähaastatteluissakin lapset olisivat saattaneet mennä lukkoon, eikä aineistoa olisi saanut. Ryhmähaastattelussa olisi myös ollut vaarana se, että lapset olisivat matkineet vastauksissa toinen toisiaan.

Laadullisen tutkimuksen yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi sekä erilaisiin asiakirjoihin perustuva tieto. Havainnointia pidetäänkin laadullisen tutkimuksen toisena yleisenä aineistonkeruumenetelmänä. Analyysin kannalta havainnointi ainoana aineistonkeruumenetelmänä on haasteellista. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73,83.)

Havainnoinnin muodot aineistonkeruumenetelmänä ovat piilohavainnointi, havainnointi ilman osallistumista, osallistuva havainnointi sekä osallistava havainnointi. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 84.) Kun puhutaan piilohavainnoinnista, tutkimuksen kohteet eivät tiedä, että heitä havainnoidaan (Grönfors 2001, 129).

Yhteiskuntatieteissä piilohavainnointiin liittyy osallistuminen olennaisena osana. Kokeellisessa psykologiassa käytetään puolestaan piilohavainnointia, jossa tutkijan osallisuus ei ole merkittävässä osassa. Tavanomaisempaa on kuitenkin havainnointi, jossa tutkija tekee havaintoja jonkin oman roolinsa avulla. (Grönfors 2001, 124.)

Jos havainnointiin kuuluu osallistuminen, se vaati tutkittavien luvan tai vaihtoehtoisesti heidän huoltajiensa tai muun tutkimukseen liittyvän tahon tai yhteisön. (Grönfors 2001, 132.) Itse sain päiväkodin varajohtajalta luvan havainnoida ja kysellä lapsilta. Sovimme, ettei päiväkotia tai sen lapset tule sen tarkemmin esitellyksi työssäni, koska se ei ole sisällön kannalta oleellista.

Tein pääasiassa piilohavainnointia, mutta olin myös osallistuva ja osallistava havainnoija. Ulkopuolisena havainnoijana eli tehdessäni piilohavainnointia tarkkailin hieman kauempaa, mikä leikki on kyseessä, ja millä tavalla se etenee. Osallistuvana havainnoijana olin mukana minulle annetussa roolissa, kun taas osallistavan osassa olin leikissä mukana, mutta vein omalta osaltani leikkiä eteenpäin ideoillani ja ehdotuksillani. Osallistavan roolissa laitoin leikin alulle ja siirryin vaivihkaa sivummalle leikin edetessä.

Tehdessäni tutkimusta päiväkodissa, olin suurimaksi osaksi piilohavainnoija. Vapaan leikin aikana siihen oli hyvä mahdollisuus, koska aina ei aikuisen osallistumista edes kaivattu tai tarvittu lasten leikkiessä. Lapset eivät useinkaan kiinnittäneet aikuisiin huomiota, vaan olivat tottuneet siihen, että aikuiset olivat huoneessa läsnä ja joskus puuhailivat omiaan tai joskus juttelivat keskenään. Havainnointia pystyi tällöin tekemään helposti, ilman että lapset olisivat kiinnittäneet siihen minkäänlaista ylimääräistä huomiota.

6.4 Havainnointiaineiston keruu

Tein havaintoni kymmenen viikon aikana. Joinakin päivinä en kirjoittanut lainkaan muistiinpanoja, koska huomasin, että leikit noudattivat samaa kaavaa, eikä uusia leikkimuotoja tullut esille. Tein havaintoni yleensä iltapäivisin vapaan leikin aikaan, joka oli lepohetken jälkeen ennen välipalaa. Silloin lapsilla oli parhaiten aikaa leikkiä, mitä halusivat. Välillä havainnoin myös aamupäivisin, mutta tuolloin vapaalle leikille jäävä aika oli vähäinen, koska aamupäivisin oli ohjattua toimintaa ennen ulkoilua.

Ulkopuolisena havainnoijana istuin yleensä kuuloetäisyyden päässä ja tarkkailin leikkejä. Lapset eivät yleensä kiinnittäneet minuun sen enempää huomiota, koska olin kertonut heille, että olin tutustumassa päiväkotiin, koska tulisin myöhemmin työskentelemään jonkun päiväkodin aikuisena. Lapset myös tottuivat minuun nopeasti, enkä ollut heille aivan ulkopuolinen, koska osallistuin kaikkeen arjen toimintaan.

On mahdotonta pitää muistiinpanovälineitä koko ajan mukana, joten tehtäessä havainnointia on päätettävä missä ja miten muistiinpanoja tekee. Myös se, mitä kirjataan ja missä muodossa on asia, jota pitää miettiä tutkimuksen tarkoituksenmukaisuuden pohjalta. (Grönfors 2001, 134–135.) Minulla ei ollut tilaisuutta pitää muistiinpanovälineitä koko aikaa mukana, joten välillä kirjoitin havaintoni päivän päätteeksi. En ollut paikalla pelkästään havainnoimassa, vaan olin samalla myös harjoittelemassa, joten aktiivista osallistumista edellytettiin. Tästä johtuen havainnoit saattoivat jäädä joinakin päivinä vähäisiksi.

Ensimmäisten viikkojen aikana kirjoitin muistiin vain, millaisia leikkejä lapset ylipäättään leikkivät. Tämän jälkeen kiinnitin huomiota siihen, kuinka usein leikki toistui ja minkä ikäiset lapset sitä leikkivät ja mitä asioita leikissä tapahtui. Kiinnitin huomiota myös siihen, mitä valmisteluja ja leikkivälineitä leikki edellytti.

6.5 Aineiston analysointi

Analyysimenelmät riippuvat aineiston laajuudesta ja teoreettisesta näkökulmasta. Sekä teemahaastattelun että havainnointiin perustuvan tutkimuksen analyysissä käsitellään sanoja numeroiden sijasta. Olipa analyysimenetelmä mikä tahansa, on tärkeää, että kaikki olennainen aineisto on käytetty analyysissä. (Grönfors 2001, 137.)

Tutkimuksen aineisto kertoo tutkittavasti ilmiöstä ja analyysin tarkoituksena on tehdä sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Analyysillä pyritään järjestämään kerätty aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää tietoa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110.)

Laadullisen tutkimuksen analysoinnissa yritetään löytää yksittäisestä tapahtumaketjusta tai ilmiöstä yhteneväisyyksiä, jolloin havaintojen pelkistämällä ja arvoituksen ratkaisemisella pyritään poistamaan esille nousevia ristiriitaisuuksia. (Alasuutari 1994. 30.)

Aineiston luokittelu osoittautui suureksi haasteeksi. Ensin ajattelin jaotella havaintoni havainnoijan tyyppin perusteella eli ulkopuolisen, osallistuvan ja osallistavan mukaan. Se osoittautui kuitenkin vaikeaksi, koska olin ollut suurimman osan ajastani ulkopuolinen havainnoija. Selvä oli kuitenkin se, että sisällä ja ulkona tapahtuvat leikit olisivat omissa kategorioissaan samoin kuin vapaaleikki ja sääntöleikki.

Luokitteluun ei kai koskaan voi olla täysin tyytyväinen, koska moni havainto olisi voinut mennä useamman otsikon alle. Harjoitteluohjaajaltani sain kuitenkin vinkin siitä, kuinka voisin esimerkiksi jaotella aineistoni. Pällimmäisenä ongelmana omien havainnointieni luokittelussa on se, että ne olisivat voineet mennä useampaan kategoriaan.

Kotileikki on omana kappaleenaan samoin kuin rakenteluleikki, koska joka päivä joku leikki niitä joko yksin tai yhdessä muiden kanssa. Muu aineisto on jaettu käytettyjen leikkivälineiden ja ikäryhmän mukaan. Ikäryhmiin sen takia, että

niissä oli joiltain osin eroavaisuuksia. Lisäksi omana kappaleenaan on ulkona tapahtuva leikki sekä sääntöleikit sisällä ja ulkona. Sääntöleikillä tarkoitan tässä työssä leikkejä, joissa aikuinen toimi ohjaajana ja joiden sääntöjä ei voinut kesken leikin muuttaa.

Osallistumiseen ja havainnointiin perustuva raportti perustuu tutkijan henkilökohtaiseen kokemukseen ja vuorovaikutukseen tutkittavien ja tutkijan välillä. Raportin kirjoittajaa voidaan verrata tulkkiin, joka tulkitsee tutkittuja asioita kolmannelle osapuolelle. (Grönfors 2001, 139.)

7 TULOKSET

7.1 Vapaan leikin käynnistäminen

Ennen kuin lapset saivat siirtyä vapaaseen leikkiin, heidän tuli keskustella aikuisen kanssa, mitä aikoivat ryhtyä leikkimään ja kenen kanssa. Aikuinen arvioi, mihin kohtaan päiväkodin tiloissa leikki sijoittuisi, etteivät kaikki lapset leikkisi samassa paikassa. Välillä myös se, kenen kanssa aiotaan aloittaa leikki, oli arvioinnin alla. Kerran esimerkiksi kaksi poikaa olivat aamupäivällä repineet yhdessä kirjoja, jolloin heidän rangaistuksensa oli se, etteivät he saaneet leikkiä enää iltpäivällä yhdessä.

Myös samaan leikkiin osallistuvien leikkijöiden määrä oli aika usein aikuisen päätöksen varassa. Jos leikissä oli kahdesta neljään lasta, leikki yleensä sujui ongelmitta. Leikkijöiden määrän kasvaessa myös ristiriidat lisääntyivät, ja aikuista tarvittiin enemmän valvomaan ja ohjaamaan leikkiä.

Hyvin usein ennen kuin esimerkiksi kotileikki alkoi, pukeuduttiin roolivaatteisiin. Kotileikeissä roolit jaettiin leikin alkaessa ja päätettiin kuka kukin perheessä on. Roolien jako syntyi yleensä helposti, kun jokainen ilmoitti kuka haluaisi olla. Ennen kuin leikki pääsi alkuun, suunniteltiin kuka tekisi mitäkin ja mitä leikissä tapahtuisi. Vanhemmat tytöt pitivät yleensä huolen säännöistä ja siitä, että leikki sujui suunnitellulla tavalla. Heillä oli ikään kuin leikin johtajan rooli.

Samoin kuin kotileikeissä, niin myös poikien agentti tai salametsästäjä leikissä pukeuduttiin roolivaatteisiin ja muihin varusteisiin ennen kuin leikki pääsi vauhtiin. Kun neljävuotiaat tytöt leikkivät eläimiä, he eivät välttämättä tarvinneet minikäänlaista rekvisiittaa, vaan leikki sujui ilman niitäkin. Välillä pöydät ja tuolit toimivat luolina ja eläinten koteina.

Päiväkodin tilat eivät useinkaan mahdollista sitä, että leikit voitaisiin jättää kesken ja jatkaa samaa leikkiä esimerkiksi iltpäivällä tai seuraavana päivänä. Lähes joka kerta, kun leikki loppuu, tavarat laitetaan paikoilleen ja leikki siivotaan

pois näkyviltä. Tämä tehdään siksi, että esimerkiksi siivoaminen, päivälepo ja ruokailu mahdollistuvat. Samat tavarat voidaan kuitenkin ottaa uudestaan esille seuraavana päivänä samojen kavereiden kanssa, jolloin leikki mahdollisesti jatkuu. Mielestäni, vaikka kotileikkiä leikittiin lähes päivittäin, ei voida puhua saman leikin jatkumisesta, jos esimerkiksi roolit olivat vaihtuneet.

7.2. Kotileikki

Kotileikki vaikutti olevan suosituin leikki kaikkien ikäisten tyttöjen keskuudessa. Sitä leikittiin lähes päivittäin, eikä siihen aina tarvinnut edes kotileikkinurkkausta. Kotileikkinurkkauksessa oli koti valmiina helloineen, pöytineen, kaappeineen ja tavaroineen. Kotileikkinurkkaus oli pienten ryhmän puolella ja sitä saivat isojen ryhmän lapset käyttää vaihtelevasti. Myös pojat osallistuivat toisinaan kotileikkiin, harvemmin kuitenkaan 5–6- vuotiaat pojat. Neljävuotiaat pojat olivat aktiivisemmin mukana kotileikeissä. Heillä oli yleensä veljen tai kotieläimen rooli.

Perheessä oli yleensä äiti, sisko, vauva ja mummo sekä koiria, kissoja ja muita kotieläimiä. Leikeissä ei useinkaan ollut isää, mikä saattoi johtua siitä, ettei kukaan tytöistä halunnut sitä esittää. Isän puuttuminen leikeistä saattoi johtua myös siitä, etteivät kaikki lapset asuneet äidin ja isän kanssa, vaan tapasivat isää vain viikonloppuisin. Lapsilla ei tällöin ollut arkipäivän kokemusta isän roolista kotona.

Kotileikin tapahtumat noudattivat usein tavallista arkielämää. Tehtiin ruokaa, syötiin, laitettiin lapset nukkumaan ja käytiin kaupassa. Lapset vietiin päiväkotiin ja kouluun ja vanhemmilla oli kokouksia töissä. Aikuisten ja lasten tekeminen oli selkeästi eroteltu. Juhlia järjestettiin ja synnytettiin lapsia.

Leikissä lasten vuorovaikutus sujui mielestäni pääsääntöisesti hyvin. Riidoilta ja erimielisyyksiltä ei kuitenkaan voi koskaan välttyä ja silloin tarvittiin aikuisen apua asioiden selvittämiseksi.

7.3 Rakenteluleikit

Dublot olivat suosittuja neljävuotiaiden keskuudessa, silloin kun he pääsivät pienten puolelle niillä leikkimään. Isojen puolella oli legoja, jotka eivät paljontakaan neljävuotiaita kiinnostaneet. Muutaman kerran sain viisi, ja kuusivuotiaita tyttöjä mukaan rakentelemaan legoilla, kun itse aloitin leikin tekemällä alustalle talon seinät, ovet ja ikkunat. He innostuivat ja alkoivat rakentaa huonekaluja ja sisustamaan taloa. He etsivät taloon asukkaat, pihaan puut, aidat ja eläimet.

Eriväriset muoviset rakennuspalikat, multilink-palikat, olivat erittäin suosittuja kaikenikäisten kesken. Niistä rakentui pyssyjä ja miekkoja poikien aseleikkeihin, linnoja ja torneja barbeille sekä ne toimivat rahoina ja ostoksina, kun lapset leikkivät kioskia. Ruskeat palikat olivat esimerkiksi suklaata. Tähän leikkiin osallistuin minulle annetussa roolissa, joka oli ostajan rooli. Sain käteeni rahaa eli palikoita ja minun oli määrä käydä ostoksilla kioskissa.

Multilink-palikoiden rakentelussa olin muutaman kerran mukana, jolloin vein leikkiä eteenpäin ja annoin vinkkejä siitä, mitä voisi leikkiä. Kahden tytön rakennettua kukkia ja hevosen, rakensin hevosen seuraksi kirahvin. Tämän jälkeen mietimme yhdessä, mitä muita eläimiä palikoista olisi helppo rakentaa. Teimme vielä kilpikonnan ja kamelin ja päätimme rakentaa metsän, jossa eläimet asuisivat. Autoin vielä rakentamaan pensaita, puita ja lammikon. Rakentelumme alkoi kiinnostaa myös paria muuta lasta ja he tulivat leikkiin mukaan. Kun metsä oli valmis ja jokaisella oli jokin eläin, leikki pääsi käyntiin ja minä poistuin paikalta. Sen jälkeen lapset tekivät vielä kirahville ja hevoselle lapset. Lapset leikkivät tämän jälkeen leikkiä useampana päivänä ja tekivät nimenomaan eläimet ja metsän ja muun rekvisiitan uudelleen.

Lapset tarvitsevat ajoittain myös aikuisen ohjauksesta saadakseen leikin alkuun ja jatkaakseen sitä. Edellisessä kappaleessa mainitsemani palikkaleikki on mielestäni hyvä esimerkki siitä, miten aikuinen voi omalla osallistumisellaan ohjata leikkiä eteenpäin ja keksiä siihen uusia asioita yhdessä lasten kanssa. Osallistumisellaan ja yhdessä lasten kanssa miettimällä, aikuinen aktivoi lapsia leikissä eteenpäin. Lapsille on tärkeää myös aikuisen kiinnostus ja yhdessä tekeminen.

7.4 Käytetyt leikkivälineet

Kaikenikäisten tyttöjen keskuudessa suosittuja olivat myös ponit, barbit, bratz-nuket ja nuket. Päiväkodissa oli poneja ja nukkeja, mutta barbeja tai bratz-nukkeja siellä ei ollut, lukuun ottamatta paria takkutukkaista barbia, joilla kukaan ei halunnut leikkiä. Lähes joka päivä joku lapsista toi jonkun oman lelun päiväkotiin.

Nelivuotiaat pojat ja välillä myös vanhemmat leikkivät autoilla, automatolla ja autotalolla. Nämä kaikki olivat pienten ryhmän puolella, joka osaltaan rajoitti leikkimisen mahdollisuutta.

Myös muoviset pienet eläimet, Mini Pet Shopit, olivat suosittuja leluja. Niiden huonopuoli on vain se, että ne olivat niin pieniä, että ne yleensä hävisivät päivän aikana. Omien lelujen tuominen päiväkotiin oli omalla vastuulla ja niistä lasten piti pitää itse huoli. Niiden kanssa ei aina tarvittu muuta rekvisiittaa. Välillä kuitenkin otettiin mukaan nukketalon kalusteita tai tehtiin legoista tai muista rakennuspalikoista eläimille koteja ja huonekaluja.

7.5 Ikäryhmiin liittyvät havainnot

7.5.1 Esikouluikäisten leikit

Esikouluikäisten poikien tuntui olevan vaikea keksiä tekemistä, varsinkin sisätiloissa. Tämän huomasi siitä, että aikuisten oli päivittäin huomautettava useita kertoja sisäleikin aikana pojille, mitä sai tehdä ja mitä ei. Leikit olivat äänekkäitä ja leikkeihin liittyi hyvin usein juoksemista, hyppimistä ja taisteluliikkeiden harjoittamista. Tämä ei kuitenkaan ollut sallittua eikä myöskään mahdollista pienissä sisätiloissa.

Aika usein pojille ehdotettiin pöydän ääressä tapahtuvaa tekemistä, joka oli piirtämistä, lautapelin pelausta tai muovailemista. Muutama poika olikin innostunut

piirtämisestä, lähinnä sarjakuvien tekemisestä. Osa pojista oli innostunut vaihtelemaan keskenään erilaisia keräilykortteja ja pelaamaan niillä. Esikouluikäiset pojat olisivat tarvinneet enemmän tilaa, mitä päiväkodilla oli tarjota. He olisivat halunneet rakennella majoja tai linnoituksia tuoleista, patjoista ja pöydistä. Heillä oli sisälläkin tarve potkia, pompottaa tai heitellä palloja tai painia. Lisäksi he olivat kiinnostuneet pelaamaan sählyä, jota he saivatkin välillä viikoittaisessa jumpassa pelata.

Ulkona heidän leikkinsä sujuivat paremmin, eikä niihin tarvinnut puuttua läheskään niin usein kuin sisällä. Ulkona leikittiin erilaisia sota- ja taisteluleikkejä. Ulkoleikkien sujuminen johtui mielestäni siitä, että siellä oli enemmän tilaa toteuttaa itseään ja rakentaa leikki suuremman kokonaisuuden ympärille. Tämä saattoi osaltaan johtua siitä, että pojat olivat niin sanotusti kasvaneet ulos päiväkotimaailmasta. Juuri neljä vuotta täyttäneen ja juuri seitsemän vuotta täyttäneen lapsen ero on kuitenkin aika suuri ja kiinnostuksen kohteet saattavat olla hyvin erilaisia.

Välillä pojat innostuivat leikkimään salaisia agenteja ja laittoivat roolivaatteista itselleen mustan agentin takin ja mustan hatun. Myös pyssy kuului leikkiin. Sen jälkeen alettiin suorittaa salaisia tehtäviä ja otettiin ”pahoja miehiä” kiinni. Pojat tekivät itselleen paperista salaisia kirjeitä ja karttoja, jonka avulla he suorittivat agentin salaisia tehtäviä. He lähettivät niitä toisilleen ja sopivat huomaamattomia tapaamisia toistensa kanssa pöytien alle ja kulman taakse.

Esikouluikäiset tytöt sen sijaan leikkivät sekä keskenään että nuorempien tyttöjen kanssa. Vanhemmilla tytöillä oli leikeissä niin sanotusti vetäjän rooli eli he päättivät, miten leikki etenee ja mitä siinä tapahtuu. Esikoululaisilla tytöillä oli tapana leikkiä kotileikkiä tai hoitaa omia vauvanukkejaan, joita he toivat välillä päiväkotiin hoitokasseineen ja istuimineen.

7.5.2 Neljä- ja viisivuotiaiden leikit

Neljä-viisivuotiaiden poikien leikit sen sijaan sujuivat huomattavasti paremmin kuin esikouluikäisten poikien. He toivat usein päiväkotiin mukanaan omia lelujaan, taistelualuksia ja ukkoja, autoja sekä legoja, joista rakennettiin usein lentokone tai muu alus. Legot olivatkin eniten käytössä juuri viisivuotiailla pojilla. Myös taisteluleikit, jossa tarvittiin miekkoja ja suojarusteita olivat suosittuja. Suojarusteina käytettiin joskus roolivaatteita, mutta myös omia vaatteita. Pojat laittoivat kypärän päähänsä, vyön ja miekan vyölle. Viisivuotiaalla pojalla oli oma toppaliivi päällä sisällä ja kysyin, että miksi hän on pukeutunut sen päälle. Hän vastasi, että se on hänen suojaliivinsä. Taistelukaverina olevalla pojalla oli puolestaan päässä oma toppahattu, joka toimi hänen kypäränään.

Neljävuotiaat tytöt olivat innostuneita leikkimään eläimiä. He saattoivat viettää iltapäivän pelkästään leijonia leikkien. He rakensivat tuoleista kodin leijonille ja pöydät toimivat luolana. He eivät tarvinneet leikkeihinsä enempää rekvisiittaa. Välillä leijona saattoi eksyä reviiiriltään ja tulla tekemään tuttavuutta aikuisen kanssa. Silloin sitä piti rapsuttaa, välillä leijona myös saattoi murista, jolloin se piti jättää rauhaan.

Neljävuotiaat leikkivät usein aartenmetsästäystä, tai niin he ainakin itse leikkimään nimittivät. Leikin nimen sain selville, kun kysyin, mitä he ovat tekemässä, kun he hiippailivat vaivihkaa ympäri huonetta. Joku lapsista oli piilottanut yhdessä sovitun tavaran ja muut koettivat etsiä sitä. Hiipiminen, toisen olan yli kurkistelu ja kulman takaa kurkkiminen kuuluivat asiaan, kun aarretta metsästettiin.

7.6 Leikit ulkona

Ulkona lapset leikkivät itseohjautuvammin kuin sisällä, eikä siellä tultu kysymään, että mitä seuraavaksi voisi tehdä. Päiväkodin piha oli aamupäivisin yhteiskäytössä alakoulun kanssa, joten aamupäivän ulkoilu tapahtui viereisessä leikkipuistossa, jossa oli paljon tilaa leikkiä ja runsaasti erilaisia leikkivälineitä.

Suosituin leikki tapahtui isossa kiipeilytelineessä ja siihen osallistuivat lähinnä viisi- ja kuusivuotiaat tytöt sekä pojat. Kiipeilyteline toimi välillä linnana, jota puolustettiin vihollisilta ja pelastettiin neitoja pulasta. Välillä se oli alus, jolla matkustettiin ja jolla oli kuljettaja, matkustajia ja salamatkustajia. Kiipeilytelineessä leikittiin myös hippaa niin, ettei maahan saanut koskea vaan, piti mennä telineitä pitkin karkuun. Esikouluikäiset pojat viihtyivät hyvin ulkona ja leikkivät kaikki keskenään. Leikit painottuivat etupäässä sota- ja metsästysleikkeihin. Kepeistä tehtiin aseita ja lumesta rakennettiin linnakkeita.

Hiekkalaatikolla viihtyivät pääasiassa kaikenikäiset tytöt. He tekivät hiekasta leivonnaisia ja ruokia ja tarjoilivat niitä toisilleen. Välillä heillä oli ravintola ja välillä kauppa tai leipomo. Myös aikuisilta pyydettiin ruokatilauksia ja toivomuksia, mitä he haluaisivat syödä. Silloin kun hiekkaa ei vielä ollut näkyvillä, leikittiin lumella samalla tavalla.

7.7 Sääntöleikit

Tässä tutkimuksessa käytän termiä sääntöleikki niistä leikeistä, joita aikuiset ohjasivat. Myös luovissa leikeissä voi olla sääntöjä, jotka ovat useimmiten lasten itsensä laatimia.

Päiväkodissa oli harjoitteluni aikana sisä- ja ulkoleikkien viikko. Tällöin pyrittiin aikuisen ohjauksella leikkimään sääntöleikkejä niin sisällä kuin ulkonakin. Sisällä se onnistui paremmin pienryhmissä, ulkona puolestaan oli enemmän tilaa ottaa koko ryhmä mukaan leikkiin. Sääntöleikit ilman aikuisen ohjausta onnistuivat harvoin, koska esimerkiksi säännöistä tuli riitaa, jolloin tarvittiin aikuinen sovitteluun sitä.

Sisällä lapset osasivat keskenään leikkiä piiloleikkiä ja myrkkysieni-leikkiä, mutta muita sääntöleikkejä ei juuri yhdessä leikitty. Lapsilla oli omia leikkejään, joihin he laativat itse sääntöjä niin kuin esimerkiksi aikaisemmin mainitsemani aarteenmetsästys.

7.7.1 Sääntöleikit sisällä

Aikuisen ohjauksella sisällä leikittiin muun muassa tuolileikkiä. Leikissä on tarkoitus kiertää musiikin soidessa tuoleja ympäri. Tuoleja on yksi vähemmän kuin leikkijöitä ja kun musiikki loppuu, leikkijät yrittävät ehtiä tuolille istumaan. Se, jolle tuolia ei riitä, putoaa pelistä pois. Yksi tuoli vähennetään ja leikki jatkuu niin kauan kuin leikkijöitä on jäljellä kaksi ja tuoleja yksi. Leikin voittaa se, joka ehtii viimeiselle tuolille istumaan musiikin loppuessa.

Tuolileikissä niin kuin muissakin sääntöleikeissä lasten persoonallisuudet tulivat hyvin esille. Kilpailuhenkisyys, pettymyksen sietokyky ja rohkeus näkyivät joistain lapsista selvästi. Arimmat lapset eivät halunneet osallistua leikkiin, vaan jäivät kannustusjoukkoihin leikin ulkopuolelle. Arimpia olivat nuorimmat eli neljävuotiaat ja osaa lapsista leikki ei edes kiinnostanut, vaikka sitä leikittiin useampana päivänä. Innokkaimpia leikkijöitä olivat esikouluikäiset.

7.7.2 Sääntöleikit ulkona

Ulkona leikittiin perinteisiä leikkejä kuten tervapataa, erilaisia hippoja ja polttopalloa. Nämä leikit olivat päiväkodin lapsille jo ennestään tuttuja, koska niitä oli leikitty jo monet kerrat viikoittaisessa sisäjumbassa. Nämä leikit hippaa lukuun ottamatta eivät sujuneet ilman aikuisen apua. Sisä- ja ulkoleikkien viikolla koko ryhmä osallistui näihin leikkeihin aikuisten ohjauksella.

Joka kerralla kun yhteisleikkeihin ryhdyttiin, joukossa oli ainakin yksi lapsi, joka ei olisi halunnut osallistua eikä leikkiä kyseistä leikkiä, vaan tehdä jotain muuta. Tällöin aikuiset rohkaisivat häntä mukaan ja kertoivat, että aina omaa tekemistä ei voi valita, vaan välillä aikuinen valitsee sen ja leikin loputtua pääsee omavalintaiseen leikkiin.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimukseni päätavoitteena oli selvittää, mitä leikkejä 4–6-vuotiaat lapset päiväkodissa leikkivät vapaanleikin aikana. Aikaisemmat kokemukseni ja tietoni olivat olleet, että nykypäivän lapset leikkivät entistä vähemmän. Leikkeihin ei jakseta keskittyä, eivätkä mielikuvitus ja pitkäjänteisyys riitä pidempi aikaiseen leikkiprosessiin. Hyvin usein lapset katsovat kotonaan televisiota ja jo neli- ja viisivuotiaat pelaavat videopelejä. Leikkivälineet ovat muuttuneet vuosien saatossa ja välillä tuntuu, ettei itsekään osaa niitä käyttää tai tiedä, mitä ne esittävät.

Olin lähes varma, että tutkimuksestani kävisi ilmi lasten taipumus levottomuuteen sekä keskittymiskyvyn puute. Ajattelin, että lapsille olisi vaikeaa keksiä tekemistä ja toteuttaa sitä pitkäjänteisesti. Pohdin myös sitä mahdollisuutta, että perinteiset kotileikit ja poikien autoleikit ovat jääneet historiaan ja tilalle on tullut uusia leikkejä ja leikkivälineitä.

8.1 Vapaaleikki päiväkodissa

Päiväkodin päivät täyttyvät usein monenlaisesta toiminnasta, jonka vuoksi vapaalle leikille jäävä on melko vähäinen. Myös arkirutiinit kuten syöminen, nukkuminen ja pukeminen vievät paljon aikaa päiväkodin arjessa.

Päiväkodissa, jossa tein havainnointini panostettiin leikkiin ja siihen, että siihen jäi myös aikaa. Ohjattua toimintaa oli silti joka päivä ja retkiä päiväkodin ulkopuolelle tehtiin mahdollisuuksien mukaan. Työntekijät eivät kuitenkaan noudattaneet kirjaimellisesti viikko-ohjelmaa, vaan joustivat siitä mahdollisuuksien mukaan. Jos esimerkiksi näytti siltä, että leikit sujuivat ja lapset viihtyivät, ohjattua toimintaa saatettiin siirtää iltapäiväksi tai uloslähdön ajankohtaa muuttaa myöhemmäksi.

Suosituimmaksi leikiksi osoittautui kotileikki, jota leikkivät kaikenikäiset lapset, tytöt kuitenkin enemmän kuin pojat. Autoleikki sen sijaan ei ollut poikien kesken kovin suosittua, niin kuin olin arvellutkin. Tämä saattoi johtua myös siitä, ettei autoleikki ollut isojen puolella, vaan sitä piti mennä pienten puolelle leikkimään.

Kalliala (1999) puhuu tyttöjen ja poikien leikkien välisestä erosta. Pojat leikkivät taisteluleikkejä, joita he johtavat silloinkin, vaikka tyttöjä olisi mukana. Kotileikissä puolestaan tytöt vievät leikkiä eteenpäin, vaikka pojat osallistuisivat siihen. Havaintojeni perusteella voin sanoa samaa kotileikin osalta. Taisteluleikkeihin tytöt eivät osallistuneet, vaan se oli esikouluikäisten poikien leikki, jota aikuiset yrittivät rajoittaa.

Vielä 1990-luvulla barbit ja prätkähiiret olivat suosittuja leluja, vaikka ne oli aiemmin torjuttu kaupallisuuden takia. (Kalliala 1999.) Nyt puolestaan barbit olivat unohtuneet ja tilalle olivat tulleet Bratz-nuket ja minipetsit, jotka olivat suosittuja kaikenikäisten tyttöjen keskuudessa. Myös prätkähiiret olivat jääneet ja tilalle olivat tulleet muunlaiset taistelu-ukot, robotit ja alukset, joista en itse ollut edes kuullut.

Lapset eivät tarvitse aina paljoa rekvisiittaa rakentaakseen toimivan leikin (Holkeri-Rinkinen 2009). Päiväkodin tytöt olivat tässä asiassa taitavia. He onnistuivat rakentamaan toimivan kotileikin ilman pienten puolella olevaa kotileikkinurkkausta. He käyttivät kotileikkiä rakentaessaan patjoja, pöytiä ja tuoleja.

Kalliala (1999) esittää tutkimuksessaan, että perinteiset ammattileikit ovat vähentyneet ainakin kuusivuotiaiden keskuudessa. Kauppaleikkiä sekä lääkärileikkiä leikittiin tutkimukseni päiväkodissa, mutta ei kovin usein. Kauppaleikkiin osallistuivat kaikenikäiset lapset, mutta innokkaimpia leikkijöitä olivat kuitenkin esikouluikäiset, jotka osasivat jo laskea rahoja ja tiesivät jotain myös hinnoista.

Päiväkodin lasten joukossa on yleensä aina niitä, jotka eivät jaksu keskittyä leikkiin, vaan vaeltavat leikistä toiseen. (Holkeri-Rinkinen 2009). Tämä ilmiö näkyi suuremmaksi osaksi esikouluikäisillä pojilla, joilla tuntui ajoittain olevan hankaluuksia keksiä tekemistä. Joukossa oli myös muutama poika, jolla oli tapana

käydä sotkemassa toisten leikki ja mennä sen jälkeen seuraavaan leikkiin mukaan vain tehdäkseen saman uudestaan. Syynä voi olla Holkeri-Rinkisen (2009) esittämä ajatus siitä, etteivät aikuisten rakentamat toimintaympäristöt motivoi lasta leikkimään. Mielestäni tämä ilmiö näkyi pääasiassa esikouluikäisillä pojilla, joiden oli ajoittain hankaluuksia keksiä tekemistä sisällä. Heidän leikeilleen olisi tarvittu tilaa, jossa olisi saanut juosta, kiipeillä ja pelata pallopelejä. Tässä asiassa päiväkodin toimintaympäristö rajoitti heidän leikkejään.

Tämän tutkimuksen pohjalta voin kuitenkin yhteenvedona sanoa, että ainakin kyseisessä päiväkodissa leikillä on tärkeä sija ja lapset osasivat myös leikkiä siellä. Mielikuvitusta riitti ja lapset jaksoivat suurimmaksi osaksi keskittyä leikkeihinsä. Mielestäni leikille jäi myös riittävästi aikaa ottaen huomioon, että iso osa päiväkodin arjesta kuluu pukemiseen, riisumiseen, syömiseen ja muihin arjen jokapäiväisiin toimintoihin.

Lapset kyselivät toisinaan ohjatun toiminnan lomassa, että koska pääsee leikkimään. Tämä kertoo mielestäni siitä, että lapset ovat kiinnostuneita leikkimisestä ja he pitävät sitä useimmin mielekkäämpänä puuhana kuin esimerkiksi askartelua tai viskarituokiota. Useimmiten unohdetaan, että ulkona tapahtuva leikki on myös vapaan leikin aikaa. Leikit ovat osittain samoja kuin sisällä, mutta esimerkiksi esikouluikäisille pojille ulkona tapahtuvat leikki mahdollisti paljon enemmän ja antoi enemmän tilaa toteutukselle kuin sisällä tapahtuva leikki.

Lapsien leikkitaidoissa oli toisinaan huomattaviakin eroja, osa oli ”vahvempia” leikkijöitä kuin toiset. Toisilla riitti mielikuvitusta ja pitkäjänteisyyttä enemmän kuin toisilla. Nämä voivat olla myös persoonallisuuden piirteitä, mutta mielestäni aikuisen tulisi tarkkailla lapsia leikeissään ja ehdottaa ”vahvempia” leikkijöitä sellaisille kaveriksi, jotka eivät malta keskittyä samaan leikkiin kauaa tai eivät ylipäätään keksi mitään tekemistä.

Ennakkokäsitykseni ei kokonaan osunut oikeaan tutkimuksen tulosten perusteella. Perinteisiä leikkejä leikitään yhä, vaikka tilalle on tullut uusia leikkivälineitä. Leikkejä ja leikkivälineitä on paljon, mutta vain jotkut niistä ovat suosittuja päivästä ja viikosta toiseen. Osa on suosittuja jopa vuosikymmenestä toiseen,

esimerkiksi kotileikki. Erona menneisiin vuosikymmeniin on vain se, että nyt kotileikkiin kuuluu minikokoiset kahvinkeitinimet, leivänpaahtimet ja muoviset ruuat. Tämä tekee toisaalta leikkimisen lapselle helpommaksi, eikä mielikuvitusta juurikaan tarvita, kun kaikki on valmiina.

Kallialan (1999) mukaan lapsi ilmentää leikeissään omaa perusluonnettaan. Tämä näkyi hyvin esimerkiksi kotileikkien roolijaossa. Lapset, joiden luonteenpiirteisiin kuuluu taipumus johtaa, huolehtivat roolijaosta ennen leikkiin ryhtymistä. He myös johdattelivat leikin kulkua ja ehdottivat mitä milloinkin tapahtuisi.

8.2 Luotettavuus

Laadullisessa tutkimuksessa tärkein luotettavuuden kriteeri on tutkija itse ja näin ollen luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia (Eskola & Suoranta 1998, 211). Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan kuvamaan jotain ilmiötä tai tapahtumaa tai antamaan niille mielekästä tulkintaa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87).

Kun puhutaan laadullisen tutkimuksen luotettavuudesta, esiin nousevat kysymykset totuudesta ja objektiivisesta tiedosta. Tarkasteltaessa objektiivisuuden ongelmaa, on syytä erottaa toisistaan havaintojen luotettavuus ja niiden puolueettomuus (Tuomi & Sarajärvi 2002, 131,133.)

Tutkimuksen havainnoinnin kohde oli pieni ryhmä lapsia, joten ei voida puhua tulosten yleistettävyydestä. Kyseessä oli kuitenkin päiväkotit ilman erillistä painotusta ja ryhmä, jossa ei ollut erityislapsia eli voisin arvella, että myös muissa vastaavissa päiväkotiryhmissä tulokset olisivat olleen samankaltaisia. Tutkimusta arvioidaan kuitenkin kokonaisuutena, jolloin sisäinen johdonmukaisuus (koherenssi) painottuu. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 135.)

Tutkimuksen luotettavuuteen saattaa osaltaan vaikuttaa myös se, ettei päiväkotit ollut havainnoinnin aikaan omissa tiloissaan. Päiväkodin työntekijät sanoivat, etteivät olleet saaneet evakkotiloja toimimaan haluamallaan tavalla ja esimer-

kiksi osa leikkivälineistä etsi vielä paikkaansa. Muunlaisessa toimintaympäristössä, jossa leikkivälineiden paikat ja leikkutilat mahdollistuvat paremmin, olisi voinut tulla erilaisia tuloksia. Isojen ryhmän lapset eivät aina päässeet esimerkiksi autoleikkiin, joka oli sijoitettu pientenryhmän puolelle. Päiväkodin omissa tiloissa autoleikki ei ollut kummankaan ryhmän puolella, vaan leikkinurkkaus oli kaikkien käytössä.

8.3 Eettisyys

Tutkimuksen ja etiikan yhteys on kahdenlainen, tutkimuksen tulokset vaikuttavat eettisiin ratkaisuihin, kun taas eettiset kannanotot vaikuttavat tutkijan tieteellisessä työssään tekemiin ratkaisuihin. Tutkimuksen uskottavuus ja tutkijan eettiset ratkaisut kulkevat täysin käsi kädessä. Uskottavuus pohjautuu siihen, että tutkijat noudattavat hyvää tieteellistä käytäntöä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 122;129.)

Hyvän tieteellisen käytännön loukkauksia ovat muun muassa muiden tutkijoiden osuuden vähättely julkaisussa, puutteellinen viittaaminen aikaisempiin tutkimustuloksiin, tulosten huolimaton tai harhaanjohtava raportointi tai samojen tulosten julkaiseminen useita kertoja kuvitteellisesti uusina. (Tuomi & Sarajärvi 2002,130.)

Itse olen pyrkinyt esittämään havainnoimani asiat mahdollisimman tarkasti ja todenmukaisesti niitä mitenkään muuttamatta. Olen myös esittänyt omat havaintoni ja pohdintani ominani, sekä käyttänyt lähteitä siinä muodossa, miten ne on teoksissa esitetty.

Havainnoimiini asioihin saattoi osaltaan vaikuttaa se, että olin harjoittelemassa päiväkodissa myös kymmenen viikon harjoittelua. Minulta odotettiin aktiivista osallistumista kokonaisvaltaisesti päiväkodin arkeen, joten en voinut vain istua sivussa ja seurata, mitä tapahtui. Myös lapsiin ja perheisiin tutustumista odotettiin, joten näin ollen en ollut täysin ulkopuolinen, enkä ollut keskittynyt vain havainnoimiseen. Välillä havainnointia keskeytyi, kun piti lähteä toimittamaan jo-

tain muuta asiaa esimerkiksi selvittämään riitaa tai antamaan jollekin lapselle uusia leikkivälineitä.

Päiväkodin työntekijät olivat aiemmin kiinnittäneet huomiota esikouluikäisten poikien leikkeihin ja olivat sitä mieltä, että heiltä se ei aina sujunut. Työntekijät olivat sopineet, että poikia ohjataan leikkeihin ja valvotaan, kuinka leikki etenee, ettei siitä synny taistelu- tai tappeluleikkiä. Esikouluikäisten poikien havainnointi jäi tästä syystä ehkä vähemmälle, koska huomasin itse myös saman ilmiön. Olisin voinut havainnoida heitä enemmän pienemmässä porukassa tai laittaa heidät leikkimään muiden kuin omanikäisten kanssa, jolloin olisin voinut saada erilaisia tuloksia heidän leikeistään.

Jos havainnoinnista haluaisi saada kokonaisvaltaisemman, olisi ehkä kannattanut mennä vain havainnoimaan paikan päälle ja olla täysin ulkopuolinen ilman, että olisi tutustunut sen tarkemmin lapseen. Välillä tuntui, että muistiinpanot ovat jääneet vähäisiksi, koska jouduin muistelemaan päivien tapahtumia ja kirjoittamaan havaintojani paljon myös jälkeenkäin.

8.4 Opinnäytetyöprosessin pohdinta

Opinnäytetyöprosessini kesti reilun vuoden. Aiheen keksin itse, koska se kiinnosti minua ja tiesin tekeväni tulevaisuudessa töitä lasten kanssa. Halusin tietää, mitä lapset nykyään leikkivät ja ovatko leikit muuttaneet muotoaan vuosien kuluessa. Pohdin myös sitä, että voisin tuloksien jälkeen soveltaa tietojani käytännön työssä, kun tietäisin enemmän lasten leikeistä ja leikkitavoista ja siitä, millaisia edellytyksiä leikeille tarvitaan.

Aloitin havainnoimalla keväällä 2009 ja ryhdyin sen jälkeen keräämään teoreettista tietoa pääasiassa kirjastoista. Keräsin tietoa leikkikäsityksistä ja leikin eri muodoista sekä leikkimisen mahdollisuudesta päiväkodissa. Viimeiseksi paneuduin jo tehtyihin tutkimuksiin leikistä. Minulla on lähteinä sekä toisen käden tietoa että alkuperäistä materiaalia. Ennen kuin aloin purkamaan havaintojani, minulla oli jo melkein teoriaosuus kirjoitettuna. Havaintojen luokittelua osoittau-

tui suurimmaksi haasteeksi koko opinnäytetyöprosessissa. Useimmat havainnot olisivat voineet mennä useamman kategorian alle.

Toisena haasteena oli kirkollisen osuuden sovittaminen johdonmukaisesti työhön. Kokonaisuudessaan siitä jäi kuitenkin melko irrallinen, vaikka se käsitteleekin leikkiä ja erilaisia tapoja soveltaa sitä kirkon työssä.

Jos nyt aloittaisin prosessin uudelleen, tekisin luultavasti asiat käänteissä järjestyksessä. Paneutuisin ensin aikaisempiin tutkimuksiin, joiden pohjalta lähtisin havainnoimaan lasten leikkiä. Kiinnittäisin enemmän huomiota lasten rooleihin leikeissä ja kirjoittaisin muistiin muutaman esimerkin repliikkien kanssa leikin etenemisestä ja lasten vuorovaikutuksesta. Laskisin myös, montako kertaa esimerkiksi kotileikki toteutui kymmenen viikon aikana ja kuinka kauan leikki keskimäärin kesti ja kuinka usein tapahtumat noudattivat samaa kaavaa.

8.5 Oman ammatillisuuden pohdinta

Tutkimusta tehdessäni oivalsin sen, kuinka tärkeää lapsille leikkiminen on ja varsinkin se, että saa paneutua leikkiin rauhassa ja leikkiä ”omassa” tilassa kenenkään toisen häiritsemättä. Päiväkodin tilat harvemmin mahdollistavat sen, että tilaa olisi tarpeeksi jokaiselle leikkijälle. Leikit on kyllä jaettu ympäri päiväkodin tiloja mahdollisuuksien mukaan ja niillä on oma paikkansa, mutta selkeää rauhaa nurkkausta, johon leikin voisi jättää vaikka kesken, ei ole. Jos liian monta leikkiä ja leikkijää on lähekkäin toisiaan, syntyy useasti erimielisyyksiä ja tunteita, että omaa leikkiä häiritään.

Nyt kun olen työskennellyt päiväkodissa lokakuusta 2009 lähtien, olen kiinnittänyt huomiota tilamme sisustukseen ja koettanut muokata ja rajata sitä niin, että yksi leikki sijoittuisi selkeästi omalle alueelleen. Lapsille on äärimmäisen tärkeää, että he saavat leikkiä rauhassa ja rakentaa leikkinsä tarvitsemistaan välineistä.

Olen myös tarkkaillut enemmän lapsia leikkijoina ja sitä, miten leikki etenee ja eteneekö se ylipäättään ollenkaan. Välillä jos näyttää siltä, että leikki sujuu ja kaikki leikkijät viihtyvät, olen antanut lasten leikkiä rauhassa ja venyttänyt esimerkiksi uloslähtöä tai ohjatun toiminnan alkua.

Itse haluan kasvattajana panostaa siihen, että vapaalle leikille jää aikaa ja sitä saa rauhassa toteuttaa. Pidän ohjattua toimintaa niin kädentaitoja kuin liikunnallistakin toimintaa keskeisinä päiväkodin arjessa. Haluan kuitenkin korostaa leikkiä ja sen merkitystä lapsen jokapäiväisessä elämässä. Leikki on kuitenkin lapselle tärkeää, koska se kehittää ajattelua ja sosiaalisia taitoja.

Päiväkodin päivärytmi ja varsinkin ohjattu toiminta pitäisi mielestäni rakentaa niin, ettei leikkejä tarvitsisi jättää kesken. Luontevinta ohjatulle toiminnalle olisi sen alkaminen esimerkiksi aamu-ulkoilun jälkeen tai päivälevon jälkeen, jolloin mitään leikkiä ei luultavasti ole sisällä kesken. Pidän myös ennakoimista tärkeänä, ettei lapsen tarvitse lopettaa leikkiä yhtäkkiä kesken. Aikuinen voi esimerkiksi käydä sanomassa, että on hetki aikaa leikkiä ja sen jälkeen alkaa lauluhetki.

Leikin korostaminen ja sille ajan löytäminen voi toisaalta aiheuttaa päiväkodin työntekijöille haasteita. Päiväkodin kasvattajilta odotetaan kuitenkin monipuolista toiminnan suunnittelua ja toteutusta ja sen pitäisi myös näkyä ”mustaa valkoisella”. Suorituspaineeet voivat olla suuria, kun pitää saada aikaan näkyviä tuloksia.

Tällä hetkellä ajatukseni eivät ole seurakunnan työssä, mutta jos sinne joskus työllistyisin, haluaisin työskennellä nimenomaan varhaisnuorten parissa. Leikkivän kirkon menetelmät ovat mielestäni erittäin mielenkiintoisia ja toteuttamisen arvoisia tapoja. Myös päiväkodin uskontotokasvatuksessa niitä voisi hyödyntää, jos päiväkodissa olisi tarvittavat välineet. Toisaalta esimerkiksi jouluevankeiliumin toteutukseen ei tarvita kuin sopivat roolivaatteet ja innostuneet esittäjät. Nyt kun olen työskennellyt päiväkodissa, olen huomannut sen, että jonkun toisen roolin ottaminen ja vaatteisiin pukeutuminen ovat lapsista hauskaa ja he lähtevät siihen aina innolla mukaan.

Tutkimuksen tuloksia voisi hyödyntää sekä päiväkodin että seurakunnan työssä. Eri-ikäisillä lapsilla on erilaisia kiinnostuksen kohteita, joiden pohjalta kristillistä toimintaa voisi suunnitella. Esimerkiksi sopivien roolivaateiden avulla, voisi havainnollistaa monia Raamatun kertomuksia.

Mielestäni olisi syytä ottaa uskontoa enemmän mukaan päiväkodin toimintaan ja opettaa ja tutustuttaa lapsia uskonasioihin heille sopivalla tavalla. Päiväkodin uskontokasvatus jää mielestäni usein melko vähäiseksi ja rajoittuu pelkästään joulukirkossa käyntiin jos siihenkään. Kymmenen viikon havainnointini aikana uskonnollista kasvatusta ei ollut muuta kuin pääsiäiskirkossa käynti.

Yleensä juuri joulu ja pääsiäinen ovatkin sellaisia kirkollisia juhlapyhiä, joita päiväkodissa vietetään. Silloin lapsi tutustuu juhlapyhiin liittyviin tapoihin ja niiden merkitykseen ja sisältöön. Kirkolliset juhlapyhät huomioidaan päiväkodissa yleensä askartelujen kautta ja joulunaikaan myös laulujen kautta. Kirkollisten pyhien aikaan päiväkodissa voisi pitää keskusteluhetkiä ja toimintatuokioita ja kertoa lapsille Raamatun sanomaa esimerkiksi leikin ja kuvien kautta. Lasten oman Raamatun avulla myös päiväkodin henkilökunnan olisi helppo tutustuttaa lapset uskonasioihin.

Päiväkoti ja seurakunta tekevät yleensä yhteistyötä keskenään. Tämä mahdollistaa sen, että lapset pääsevät tutustumaan kotikirkkoonsa ja sen toimintaan ja työntekijöihin. Kirkon työntekijät voivat tulla myös vastavuoroisesti vierailulle päiväkotiin. Pienelle lapselle vierailu kotikirkossa ja kirkon tutuksi tekeminen voivat olla antoisaa ja hauskaa. Esittelemäni tavat voisivat olla juuri sellaisia, joiden avulla niin aikuisen kuin lapsenkin olisi helppo lähestyä uskonasioita.

LÄHTEET

- Ahtiainen, Anita 2005. Suuri leikki. Teoksessa Kalevi Virtanen (toim.) Kohti leikkivää kirkkoa. Helsinki. Lasten Keskus, 106–116.
- Alasuutari, Pertti 1994. Laadullinen tutkimus. Tampere:Vastapaino
- Christensen, Netti & Launer, Irmgard 1989. Leikki ja varhaiskasvatus. Kansankulttuuri
- Eskelinen, Kaisa (toim.) 1983. Päiväkodin uskonnollinen kasvatus. Helsinki: Lasten Keskus
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi: Lapin Yliopisto
- Grönfors, Martti 2001. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: Gummerus, 124–141.
- Haapaniemi- Maula, Ritva 1996. Lapsuus on leikin asia. Teoksessa Timo Jantunen & Paula Rönöberg (toim.) Anna lapsen leikkiä. Jyväskylä: Atena, 67–73.
- Hakkarainen, Pentti 1990. Motivaatio, leikki ja toiminnan kohteellisuus. Helsinki: Orienta-Konsultit
- Hakkarainen, Pentti 2004. Leikki lasten toimintana. Teoksessa Liisa Piironen (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY, 160–167.
- Helenius, Aili 2004. Leikin olemus ja lumo. Teoksessa Liisa Piironen (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY, 12–21.
- Helenius, Aili & Jaana, Savolainen 1996. Leikistä oppimiseen. Teoksessa Timo Jantunen & Paula Rönöberg (toim.) Anna lapsen leikkiä. Jyväskylä: Atena, 119–128.
- Hiitola, Briitta 2000. Parantava leikki. Helsinki: Tammi
- Holkeri-Rinkinen, Liisa 2009. Aikuinen ja lapsi vuorovaikutusta rakentamassa. Diskurssianalyttinen tutkimus päiväkodin arjesta. Viitattu 14.3.2010. <http://acta.uta.fi/teos.php?id=11201>
- Huizinga, Johan 1984. Leikkivä ihminen. Helsinki: WSOY
- Hännikäinen, Maritta 2004. Leikki lapsen kehityksessä. Teoksessa Liisa Piironen (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY, 150–157.

- Hänninen, Riitta 2003. Leikki: ilmiö ja käsite Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto
- Kalliala, Marjatta 1999. Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos. Helsinki: Gaudeamus
- Kangasmaa, Tiina 2005. Leikkivä kirkko ja draamakasvatus. Teoksessa Kalevi Virtanen (toim.) Kohti leikkivää kirkkoa. Helsinki. Lasten Keskus, 87–92.
- Keskitalo, Jukka 2005. Leikkivä kirkko-Suuren kertomuksen kirkko. Leikkivä kirkko ja postmoderni. Teoksessa Kalevi Virtanen (toim.) Kohti leikkivää kirkkoa. Helsinki: Lasten Keskus, 10–15.
- Koivunen, Pirjo-Leena 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä:PS-kustannus
- Kuurne, Simo 2005. Leikki-lapsen luontainen tapa elää ja kehittyä. Teoksessa Kalevi Virtanen (toim.) Kohti leikkivää kirkkoa. Helsinki: Lasten Keskus, 34–39.
- Lapsi on osallinen 2008. Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämisen asiakirja. Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissyhmä, Kirkon kasvatus ja nuorisotyö. Viitattu 24.4.2010. www.evl.fi/varhaiskasvatus
- Lindgren, Kaisa 2005. Leikkivä kirkko ja kirkkopedagogiikka. Teoksessa Kalevi Virtanen (toim.) Kohti leikkivää kirkkoa. Helsinki: Lasten Keskus, 93-98.
- Luukkonen, Liisa 2005. Leikki kirkon omimpana olemisen tapana. Teoksessa Kalevi Virtanen (toim.) Kohti leikkivää kirkkoa. Helsinki: Lasten Keskus, 99–105.
- Millet Landau, Genevieve & Piers, Maria W. 1980. Leikin lahja ja sen merkitys lapsen kehitykselle. Helsinki: Otava
- Riihelä, Monika 2004, Elämä on sittenkin vain leikkiä. Teoksessa Liisa Piironen (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY, 24–37.
- Tamminen, Tuula 2004. Olipa kerran lapsuus. Helsinki:WSOY
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi
- Tirri, Kirsi & Muhonen, Mervi 2008. Mitä on kristillinen kasvatus? Teoksessa Jouko Porkka (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten Keskus, 63–82.

Varhaiskasvatussuunnitelma 2007. Helsingin kaupungin Sosiaalivirasto. Viitattu 13.3.2010. <http://www.hel.fi>

Vienola, Vuokko 1986. Eettinen kasvatus päivähoitossa. Helsinki:Kirjayhtymä

Virtanen, Kalevi 2005. Leikkivä kirkko-mitä ja miksi? Missio, visio ja niiden taustoja. Teoksessa Kalevi Virtanen (toim.) Kohti leikkivää kirkkoa. Helsinki: Lasten Keskus, 58–66.